

Od tradície k ideológii: Historický vývoj dožinkových slávností na území Slovenska so zreteľom na mesto Nitra¹

MARIÁN MARŠÁLEK

From Tradition to Ideology: The Historical Evolution of Harvest Festivals in Slovakia with focus on the city of Nitra

DOI: <https://doi.org/10.54937/kd.2025.16.2.187-221>

ABSTRACT: The study focuses on the history and development of harvest festivals in Slovakia, analyzing their transformation in the context of changing political and economic conditions. The introductory chapter provides an ethnological perspective on the symbolism, customs, and social interactions associated with these celebrations. The main emphasis is placed on the changes that the harvest festivals underwent during the 20th century, especially after February 1948. Special attention is given to the city of Nitra, where the festivals evolved from a regional event into a national occasion characterized by mass participation, theatrical allegorical parades, and a rich cultural program. The study also examines the ideological adaptation of the harvest festivals during socialism and their gradual decline. Through the analysis of this phenomenon, the study offers a deeper insight into the relationship between cultural traditions and political systems.

Keywords: Harvest Festivals, Agriculture, Nitra, Socialism, Culture, Festivities.

Úvod

Slávnosti boli od nepamäti dôležitou súčasťou spoločenského života.² Poskytovali ľuďom priestor na vyjadrovanie svojich ideálov a spoločných hodnôt, upevňovanie kolektívnej identity, a tiež na oslavu významných udalostí počas celého roka. Boli v nich reflektované náboženské presvedčenia, hospodárske a sociálne štruktúry danej spoločnosti a ich pravidelné opakovanie vytváralo v ľuďoch pocit kontinuity a prepojenia s minulosťou. V agrárnych spoločnostiach mali mimoriadny

¹ Práca vznikla v rámci projektu VEGA č. 1/0291/25 Festivita v premenách režimov 20. storočia. Príklad územia Slovenska v rokoch 1938-1956.

² Bez nároku na vymenovanie všetkých publikácií, pre viac informácií o slávnostiach a rituáloch pozri: NÁDASKÁ, Katarína. *Slovenský rok v ľudových zvykoch, obradoch a sviatkoch*. Bratislava : Fortuna libri, 2012; HORVÁTHOVÁ, Emília. *Rok vo zvykoch nášho ľudu*. Bratislava : Tatran, 1986; MAJLING, Vojtech. *U nás taká obyčaj*. Brno : Computer press, 2008.; KRUPA, Ondrej. *Kalendárne obyčaje I. Jeseň, predvianočné obdobie*. Bratislava : Slovenský výskumný ústav, 1996.; VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčaje*. Praha : Albatros, 2004; PECOLD, Lumír. *Slavnosti a rituály*. Praha : Press, 2009; KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec : Nakladatelství Pavel Mervart, 2014.

význam slávnosti spojené s poľnohospodárskym cyklom. Medzi najvýznamnejšie z nich patrili dožinkové slávnosti, ktoré sa viazali k ukončeniu žatvy.

Aký bol pôvodný kultúrny a duchovný význam dožinkových slávností na území Československa a ako boli slávnosti prispôsobované ideologickým požiadavkám autoritatívneho režimu Slovenskej republiky a totalitného režimu nastoleného Komunistickou stranou? Uďali sa výrazné zmeny v obrade a symbolike až po februárových udalostiach roku 1948, alebo tomu bolo tak už skôr? Bola dožinková tematika využívaná v propagande totalitných režimov na Slovensku? Ovpływnila kolektívizácia poľnohospodárstva tradičné dožinkové slávnosti a ich organizáciu v socialistickom Československu? Boli dožinkové slávnosti nástrojom na legitimizáciu politickej moci v totalitných režimoch tak, ako tomu bolo v predchádzajúcich obdobiach, a ak áno, v akom rozsahu? Aké faktory a stratégie prispeli k tomu, že dožinkové slávnosti dosahovali vysokú účasť a stali sa masovo navštevovanými podujatiami? A aký bol postoj spoločnosti k dožinkovým slávnostiam počas totalitných režimov? Tieto otázky otvárajú priestor na skúmanie nielen kultúrneho a historického vývoja dožinkových slávností, ale aj ich ideologického prispôsobenia a využívania na politické účely.

Príspevok o historickom vývoji dožinkových slávností so zreteľom na mesto Nitra analyzuje ich pôvod, priebeh a zvyky, pričom prepája viacero rovín. Na celoštátnej úrovni priblihuje kroky, akými jednotlivé režimy zasahovali do organizácie sviatkov, z akých dôvodov ideologicky upravovali daný sviatok a čo tým chceli dosiahnuť. Prvá časť štúdie je zameraná na historické formovanie priebehu dožinkových slávností, pričom vývoj a zmeny v charaktere dožinkových osláv sú naznačené v kapitolách rozdelených podľa historických období na: Československú republiku (1918 – 1939),³ Slovenskú republiku (1939 – 1945),⁴ avšak hlavný dôraz je kladený na obdobie socializmu a jeho budovania (1948 – 1989).⁵

³ Viac pozri: HÁJKOVÁ, Dagmar – HORÁK, Pavel – KESSLER, Vojtěch – MICHELA, Miroslav (eds.). *Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. Praha : Academia, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2018.

⁴ Pre viac informácií pozri: GREČKOVÁ, Kristína. *Štátne sviatky a oslavy v Slovenskom štáte 1939 – 1945* (Diplomová práca). Brno : Masarykova Univerzita, 2014 [on-line]. Dostupné na internete: <https://is.muni.cz/th/zys23/Statne_sviatky_a_oslavy_v_Slovenskom_stat_1939-1945.pdf> [15. 10. 2024]; KUŠNÍRÁKOVÁ, Ingrid et al. „Výjdeme v noci vo fakľovom sprievode a rozsvietime svet“. *Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012; KAMENEC, Ivan. *Slovenský štát v obrazoch (1939 – 1945)*. Praha : Ottovo nakladateľství, 2008; MIHÁLIKOVÁ, Silvia. Sviatky na Slovensku ako súčasť politických rituálov. In *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 2, s. 339 – 354; ZAVACKÁ, Marína. Prvé máje v režimovej tlači 1939 – 1944. In *Ludáci a komunisti: súper i spojenci? protivníci?*. Xénia Šuchová (ed.). Prešov : Universum, 2006, s. 130 – 136.

⁵ SOBOTKOVÁ, Jitka. *Komunistické slavnosti v Československu v letech 1948 – 1989* (Dizertačná práca). Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2011; BADAČOVÁ-ČORBOVÁ, Slávka: Ulica ako miesto spoločenských kontaktov. In *Slovenský národopis*, 1995, roč. 43, č. 1, s. 48 – 55; BARTOŠEK, Jaroslav. *Pracovní obřady a slavnosti*. Praha : Středočeský kraj kulturní středisko, 1986; DEMEL, Zdeněk. Neděle a totalita. Jak bylo v totalitním Československu omezováno svěcení neděle. In FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří (eds.). *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 97 – 119; DWELLERS, Urban. *Město a jeho folklór, Lidé města*. Sv. VIII. Praha : Institut základů vzdělanosti UK, 1996; FROLEC, Václav (ed.). *Město: prostor – lidé – slavnosti*. Uherské Hradiště : Slováké muzeum, 1990; MACURA, Vladimír. *Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty 1948 – 1989*. Praha : Academia, 1992; ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády*. Praha : Academia, 2016; SUCHÁNEK, Radovan. *Vývoj svátkového práva od*

Na príklade Nitry⁶ boli reflektované aj organizačné zmeny dožinkových osláv, ako napríklad ich priradenie k iným sviatkom, až po ich osamostatnenie a „povýšenie“ na úroveň celoštátnych osláv v roku 1966. V štúdií je venovaný priestor aj procesu normalizácie v kontexte organizácie osláv, či analýze politických prejavov reflektujúcich aktuálne dianie i problémy nielen v Československu, ale i vo svete.

Pozornosť je venovaná i podružným ukazovateľom ako návštevnosť, početnosť alegorického sprievodu, bohatému sprievodnému programu, až po organizačné zmeny v priebehu 80. rokov 20. storočia, ktoré spôsobili postupný úpadok týchto osláv.

Pri skúmaní dožinkových slávností a ich vývoja vymedzeného na územie dnešného Slovenska bolo potrebné uplatniť interdisciplinárny prístup zahŕňajúci historické, etnografické a kultúrne analýzy. Metodologickým východiskom štúdie bola práca s dobovými prameňmi: regionálnou a celoštátnou dobovou tlačou⁷ a archívnymi materiálmi primárne z fondu *Jednotný svaz českých zemědělců* nachádzajúcim sa v Národném archívu České republiky so sídlom v Prahe. Komparatívnu metódou bolo možné získať komplexný pohľad na zmeny v priebehu dožiniek v „turbulentnom“ 20. storočí.

Analýza dožinkových slávností poskytuje hlbší pohľad na premeny kultúrnych tradícií a spoločenských zmien na území Slovenska. Ich skúmanie umožňuje lepšie porozumenie hospodárskej a sociálnej štruktúry tradičnej agrárnej spoločnosti, ale aj toho, ako boli v programe týchto slávností reflektované aktuálne spoločensko-politické udalosti.

vzniku ČSR po súčasnosť. In *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 1999, roč. 45, č. 1 – 2, s. 103 – 114. <https://doi.org/10.14712/23366478.2025.283>; TARCALOVÁ, Ludmila (ed.). Slavnostní průvody. Uherské Hradiště : Slovákcké muzeum, 1994; HASAROVÁ, Zuzana. Význam 1. mája a Mesiaca Československo-sovietskeho priateľstva v Československu 50. rokov 20. storočia na stránkach denníka *Rudé právo* (diplomová práca). Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013; HASAROVÁ, Zuzana. Nový sviatok v kalendári komunistického režimu: k formovaniu osláv československo-sovietskeho vzťahu na konci 40. Rokov 20. Storočia. In *Studia Historica Nitriensia*, 2016, roč. 20, č. 1, s. 135 – 160. <https://doi.org/10.17846/SHN.2016.20.1.135-160>; KNAPÍK, Jiří – FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967. Svazek I., II.* Praha : Academia, 2011.; KOCIAN, Jiří et al. *Slovníková příručka k Československým dějinám 1948 – 1989.* Praha : Academia, 2006; PROFANTOVÁ, Zuzana et al. *Žili sme v socializme I.: Kapitoly z etnológie každodennosti.* Bratislava : Zing Print, 2012; ZAVACKÁ, Marína. K problematike výskumu totalitnej komunistickej propagandy: vybrané pojmy, mechanizmy, obsahy. In *Historický časopis*, 2002, roč. 53, č. 3, s. 446 – 447.

⁶ Bez nároku na vymenovanie všetkých publikácií, viac pozri: FOJTÍK, Juraj et al. *Nitra*. Bratislava : Obzor, 1978; BÁRTA, Vladimír. *Nitra: Pamätihodnosti mesta*. Slovenská Ľupča : AB ART press, 2019; BÁRTA, Vladimír. *Nitra ako si ňa pamätáme 1*. Slovenská Ľupča : AB ART press, 2016. KOPÁL, Ján et al. *Nitra, naša Nitra*. Nitra : Nitrianske tlačiarne, 1998; KRČMÁR, Alojz. *Nitra na starých pohľadniciach* (2. vydanie). Bratislava : vydavateľstvo Dajama, 2014; VNUK, Vladimír. *Prechádzka starou Nitrou*. Nitra : Agris Slovakia, 2020. (vyšlo ako nonalógia v rokoch 2020 – 2021, pozn. autora).

⁷ Pre obdobie rokov 1918 – 1938 *Bratislavský denník: neodvislý list Československý, Slovenský denník a Poďtatranský kraj: týždenník slovenského roľníckeho ľudu pre Spiš, Liptov, Gemer a Oravu*. Počas vojnového Slovenského štátu periodiká *Slovák a Gardista*. Pre obdobie socializmu so zreteľom na Nitru autor využíval regionálnu tlač: *Hlas nitrianskeho kraja, Hlas nitrianskeho okresu, Nitriansky hlas, Pravda a Slovenský týždenník*. Dožinkovým slávnostiam v období socializmu v Nitre venovali pozornosť aj TOČKA, Gabriel – TOČKA, Imrich. *Tormoš / Chrenová v žrkadle času*. Nitra : Vydavateľstvo Imrich Točka, 2015.

Dožinkové slávnosti v premenách času

Jeseň, rovnako ako aj posledná časť leta, bola pre roľníkov obdobím najväčšieho pracovného vypätia. Pre túto časť roka sa sformovali zvyky a obrady, ktorých, v porovnaní so zvyškom roku nebolo veľa, ale pre roľnícku časť obyvateľstva patrili k tým najvýznamnejším.⁸ Jedným z týchto sviatkov⁹ boli dožinky,¹⁰ ktoré sú aj v súčasnosti ľudovou letnou slávnosťou završujúcou celoročné úsilie poľnohospodárov, typické predovšetkým pre tie kraje, kde pestovanie obilia predstavovalo hlavný zdroj¹¹ obživy obyvateľstva.¹²

Dožinky majú svoj pôvod v predkresťanských dobách, keď sa hospodárska prosperita pripisovala nadprirodzeným silám.¹³ Keďže človek nepoznal reálne faktory ovplyvňujúce bohatstvo úrody a svojmu pričineniu neprikladal veľký význam, záverečný priaznivý či nepriaznivý výsledok pripisoval nadprirodzeným mocnostiam. Z toho dôvodu sa snažil prosperitu zabezpečiť prostredníctvom rituálov pri zbere obilia a darov pre božstvá. Postupom času sa tak zmenila funkcia dožinkových slávností z magickej na ďakovnú a neskôr na oslavnú.¹⁴

Podrobné správy o zvykoch pri dožinkách až do obdobia stredoveku absentujú, nakoľko v starších obdobiach sa tradovali výhradne ústne. Postupom času si dožinky prešli určitým vývojom: ľudia do nich vkladali rôzne prvky, ako napríklad sprievod, vinše, spev, kroje, tance či rôzne symboly.¹⁵ Spoločné dožinky

⁸ BOSÁK, Martin – BOSÁK, Rudolf. *Zvyky a tradície na Slovensku*. Prešov : Spoločnosť Michala Bosáka, 2006, s. 195.

⁹ POPELKOVÁ chápe sviatok ako príležitosť na slávenie, pripomínanie istej udalosti, ktorá sa cyklicky opakuje a viaže na určitý dátum, pričom jednotlivec alebo spoločenstvo pripisujú tej danej príležitosti, ktorá ich spája, mimoriadny význam. Sviatok ako sociálny fenomén je organicky zakotvený v lokálnej či regionálnej kultúre a jeho symbolický obsah sa opiera o lokálne dominantné hospodárske či kultúrne črty. (v prípade Nitry to je poľnohospodárska tradícia. pozn. autora) In POPELKOVÁ, Katarína et al. *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?*. Bratislava : Ústav etnológie SAV, 2014, s. 8.

¹⁰ Inak nazývané aj *ožinky, obžinky, dožatá, požnivy, dóžatá, homola, ohrable* (v lokalite Liptov a Orava), *ohrabník* (Turiec) a *oldomáš*. In VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha : Vyšehrad, 2015, s. 289.

¹¹ KOSTKOVÁ, Štěpánka. *Tradiční dožinky na Závřší a jejich obraz v lidové písni* (Bakalárska práca). Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, s. 20 – 21 [on-line]. Dostupné na internete: <https://theses.cz/id/ydi71y/Tradin_donky_na_Zvr_a_jejich_odraz_v_lidov_psn_i.pdf> [17. 6. 2024]

¹² MATULA, Zdenko. *Etnografický atlas Slovenska*. Bratislava : VEDA, 1990, s. 81 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://digitalnakniznica.cvtisr.sk/zoom/7166/view?page=104&p=separate&tool=info&view=2690,2049,1409,1536>> [23. 6. 2024]

¹³ Zíbrť vo svojom diele uvádza, že starí Slovania, ďakovali bohom za požehnanie úrody, pričom obrady, resp. skomolené prežitky sa udržiavali v neurčitých rysoch v ľudskej pamäti. In ZÍBRT, Čenek. *Obžinky*. Praha : Nakladatelství F. Šimáčka, 1910, s. 16 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.digitalniknihovna.cz/mlp/view/uuid:89bdb3e0-ffff-11e0-886a-0030487be43a?page=uuid:d43e7d90-007e-11e1-a34c-0030487be43a>> [18. 6. 2024]; Po žatve ľudia v starších dobách cítili povinnosť za ňu poďakovať: nielen božstvu, ale aj všetkým silám, matke Zemi a všetkému čo potenciálne malo dopomôcť k prosperite. In LANGHAMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha : Petrklíč, 2008, s. 79.

¹⁴ BOTÍK, Ján – SLAVKOVSKÝ, Peter. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska – 1*. Bratislava : Veda, 1995, s. 103 – 104.

¹⁵ LANGHAMEROVÁ, *Čtvero ročních dob*, s. 79.

sa zrejme veľmi postupne etablovali v priebehu stredoveku a novoveku, kedy šľachta hospodárila vo vlastnej rézii na tzv. panskej pôde – dominikáli.¹⁶

V historickej perspektíve boli dožinkové oslavy v geografickom regióne dnešnej Českej a Slovenskej republiky postupne ovplyvnené nielen obdobím osvietenstva a spoločenskými zmenami v Habsburskej monarchii po roku 1848, ale aj aktivitami spolkových a politických hnutí v 20. storočí, predovšetkým agrárnej a komunistickej strany.¹⁷

Priebeh dožinkových osláv:

Viaceré prvky dožinkových zvykov boli spojené so žatvou a dominovali v nich dve zložky: radosť z novej úrody a úsilie zabezpečiť dostatok obilia v ďalšom roku. Jednotlivé detaily v obradoch a rozsah realizovaných zvykov sa líšili v závislosti od regiónu a majetnosti hospodárstva.¹⁸

O presnom priebehu slávností sú doložené správy až od 19. storočia, pričom až na drobné odchýlky bola ich podoba celkom jednotná. Pri žatve pracovali roľníci tak, aby na posledný deň zostalo obilie iba na jeden voz, pričom v ten deň prišli ženci a žnice v sviatočnom oblečení. Následne pre nich prišiel voz ozdobený kvetinami a kyticami, dievky uplietli veniec a zviazali posledný snop,¹⁹ ktorý naložili na voz a za sprievodu hudby i tanca s ním odišli na hospodárstvo.²⁰

Neoddeliteľnou súčasťou dožinkových osláv bol dožinkový veniec.²¹ Jeho symbolika odkazovala na úspešné zakončenie žatvy a obradné uchovanie zrna v ňom na nasledujúci rok.²² Dožinková hostina, ktorá nasledovala po odovzdaní venca, pozostávala z jedla a zvykov špecifických podľa daného regiónu a zámožnosti hospodárstva.²³

Rozvinutie dožiniek ako spoločenskej slávnosti nabralo na intenzite od 18. storočia, počas obdobia osvietenstva, najmä v územnom priestore Krajín českej koruny, v rámci zvýšeného záujmu šľachty o poddaný ľud a vidiecku kultúru.²⁴ To sa prejavilo v usporiadaní dožinkového sprievodu počas oficiálnych osláv pri príležitosti korunovácie panovníkov Františka I. v roku 1792²⁵ a Ferdinanda V. a kráľovnej Anny v roku 1836.²⁶ Išlo o divadelné vystúpenia podľa vopred pripra-

¹⁶ VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, s. 163.

¹⁷ VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti*, s. 289 – 290.

¹⁸ BOSÁK– BOSÁK, *Zvyky a tradície*, s. 195.

¹⁹ Posledný snop obilia mal významnú úlohu. Ten mal byť veľký a ťažký na zabezpečenie dobrej úrody v budúcom roku. V určitých českých regiónoch mal posledný snop aj zábavnú funkciu. Tancovali s ním, kotúlali ho po dvore, pričom zrno z posledného snopu uschovávali do nového siatia. In ZÍBRT, *Obžínky*, s. 27.

²⁰ VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový*, s. 166 – 167.

²¹ Veniec mohol mať rôzne podoby a tvary: od jednoduchého kruhu, špirály, koruny (na západnom Slovensku, pozn. autora), zvona, štvorca, slnka až po tvar domu či kostola. In VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový*, s. 168.

²² LANGHAMMEROVÁ, *Čtvero ročních dob*, s. 81.

²³ MAJLING, *U nás taká obyčej*, s. 94.

²⁴ LANGHAMMEROVÁ, *Čtvero ročních dob*, s. 80.

²⁵ ZÍBRT, *Obžínky*, s. 17 – 24.

²⁶ JÍŘIKOVSKÁ, Vanda. Lidé v průvodu – průvod jako jedna z identifikačních situací. In Ludmila Tarcalová (ed.). *Slavnostní průvody*, Uherské Hradiště : Slovácké muzeum, 1994, s. 52 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www2.tf.jcu.cz/~klapetek/slavnostniprůvody.pdf>> [22. 6. 2024]

veného scenára, zorganizované na príkaz vlády krajskými hajtmánmi. Na zabezpečenie účasti organizátori sľúbili návštevníkom zdarma hojné občerstvenie.²⁷

Kým v krajinách Českej koruny na začiatku 19. storočia organizovali spolkové dožinky na veľkostatkoch zväčša ochotnícke divadlá, zmena nastala v druhej polovici uvedeného storočia, keď organizačné „žezlo“ postupne začali preberať mestá a obce.²⁸ Organizátori používali rôzne materiály a scénické návrhy,²⁹ pričom najväčší dôraz kládli na sprievod odkazujúci na tradičný odvoz poslednej úrody z poľa. Jeho súčasťou boli krojované skupiny, maskované postavy, alegorické vozy i jazda na koni.³⁰

V období Rakúsko-Uhorska bolo organizovanie spolkových dožinkov komplikovanejšie. V období zostreného národnostného útlaku sa dožinky konali v úzkej spolupráci s panstvami.³¹ Zároveň ku koncu 19. storočia a v 1. polovici 20. storočia roľníci pripravovali aspoň dožinkový veniec alebo kyticu, takmer na celom území dnešného Slovenska.³²

Slávnosť úrody a národná identita: Dožinková symbolika v medzivojnovom období
V priebehu 20. storočia využívali politické strany oslavy ako súčasť volebnej kampane a prostriedok na získanie voličskej podpory. Slávnostnú atmosféru tak dokázali využívať na ovplyvnenie verejnej mienky.³³

Verejné slávnosti im slúžili nielen na sebaaprezentáciu, ale aj na zdôrazňovanie národnej histórie. Napríklad Republikánska strana zeméľského a maloroľníckeho ľudu (ďalej agrárna strana, príp. agrárnici) sa opierala o históriu roľníkov a ich hodnoty, s ktorými sa ako strana identifikovala. Medzi ďalší nástroj na podporu svojich cieľov, ktorý využívali politické strany v 20. storočí, patrila vízia budúcnosti, predkladaná vo vyhláseniach a programových dokumentoch s cieľom ukázať ľuďom „svetle a šťastnejšie zajtrašky“.³⁴

V období prvej ČSR prešli tradičné prejavy spojené s ukončením žatvy skôr do všeobecnej roviny oslavy poľnohospodárov s dôrazom na vonkajšiu stránku, nie duchovnú. Obecné dožinky naberali na popularite, pričom ich organizovali najmä početné a silné organizácie na dedinách, zväčša združenia agrárnej strany, prípadne hasičské zbory. Nepravidelne, resp. vo vybraných lokalitách, ich však sporadicky usporadúvali aj: Hlinkova slovenská ľudová strana (ďalej HSLS),

²⁷ VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti*, s. 291.

²⁸ VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový*, s. 165 – 166.

²⁹ Medzi takýchto autorov patrili Čeněk Zíbrt, Zdena Hochová-Brožíková, Prokop Jarošovský a ďalší. VEČERKOVÁ, *Obyčeje a slavnosti*, s. 297.

³⁰ JANČÁŘ, Josef et al. *Vlastivěda Moravská. Země a lid: Lidová kultura na Moravě*. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000, s. 211.

³¹ HOLEC, Roman – LUKÁČOVÁ, Alexandra. *Európsky rod v slovenskom svete: rod Friensenhof a Oldenburg : 1789 – 1945*. Bratislava : Slovart, 2023, s. 216 – 217.; Svedectvá o priebehu dožinkových osláv poskytuje napríklad aj dielo: PALÁRIK, Ján. *Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch*. Bratislava : Axel Springer Slovakia a. s.; Liber Novus (Serbia), 2015.

³² MATULA, *Etnografický atlas*, s. 81.

³³ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid et al. „Výjdeme v noci vo faklovom sprievode a rozsvietime svet“: *Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 136.

³⁴ HOLEC, Roman. *Festivity ako forma sebaaprezentácie agrárnych politických elít v strednej a juhovýchodnej Európe v prvej polovici 20. storočia – paralely a rozdiely*. In KUŠNIRÁKOVÁ (ed.). *Výjdeme v noci*, s. 186.

Československá strana národnosocialistická, Československá strana lidová, a Komunistická strana.³⁵

Práve zo strany HSLS zaznievala pravidelná kritika členov agrárnej strany, ako organizátora dožíní. Hlavným dôvodom bola povaha slávností, ktoré pôvodne mali byť poďakovaním Bohu za úrodu, no v programe, v podobe bohoslužieb, tento aspekt absentoval. Namiesto toho prevládala politický charakter osláv, v rámci ktorého dochádzalo aj ku kritike iných politických strán či režimov.³⁶

Na celom území Slovenska v období I. ČSR organizovali dožinkové slávnosti okrem samotných politických strán aj organizácie hlásiace sa k nim, ako napríklad jednotky Slovenského roľníckeho dorastu (Zväz Slovenskej roľníckej mládeže),³⁷ organizácie *Miestnej jednoty Slovenského roľníckeho dorastu* (ďalej MJSRD) a *Okresné jednotky Slovenského roľníckeho dorastu* (ďalej OJSRD). Slávnosti sa konali za prítomnosti poslancov a senátorov agrárnej strany, pričom ich priebeh častokrát spájali s „krstením“ oddielov miestnych roľníckych jednôt, dorastových alebo branných organizácií.³⁸

Kým v obciach sa dožinkové slávnosti konali ako samostatné podujatia sústreďené na oslavu úrody a tradičné zvyky spojené s agrárnym spôsobom života, v mestách sa dožinky spravidla konali ako súčasť širších národopisných osláv. Tie zahŕňali rôzne kultúrne a folklórne aktivity, pričom tieto slávnosti prezentovali kultúrne dedičstvo a tradície národa.³⁹

V programe prevládali divadelné prvky, dôraz sa kládol na sprievod rozvíjajúci tradičný motív odvážania poslednej úrody z poľa, krojované skupiny, jazdu na koňoch,⁴⁰ alegorické vozy s vidieckou tematikou, ale aj aktuálny technický pokrok reflektovaný zaradením strojov do sprievodu. Na miestach konania osláv, akými boli ihriská, parky či iné verejné priestory, divadelní ochotníci odohrali dožinkové scény pozostávajúce z odovzdania venca a vinšovania.⁴¹

V medzivojnovom období sa dožinkové slávnosti v Nitre dostali do pozornosti dvakrát: v roku 1920 a 1933, pri príležitosti Pribinových slávností, pričom obe akcie boli zneužitú na nacionálne ciele.⁴²

³⁵ Dožinky – symbol roľníckeho povedomia. In *Slovenský denník*, 15. 8. 1937, roč. 20, č. 185, s. 2.

³⁶ Komunizmus v agrárnej strane? In *Slovák*, 20. 10. 1935, roč. 17, č. 239, s. 4.

³⁷ Dožinkové slávnosti našich roľníkov. In *Slovenský denník*, 8. 9. 1927, roč. 10, č. 205, s. 5.

³⁸ HANULA, Matej. *Za roľníka, pôdu a republiku*. Bratislava : Prodama, 2011, s. 107 – 108.

³⁹ Dožinkové slávnosti. In *Podtatranský kraj : týždenník slovenského roľníckeho ľudu pre Spiš, Liptov, Gemer a Oravu*, 13. 9. 1935, roč. 2, č. 37, s. 2.

⁴⁰ Súčasťou osláv boli aj jazdecké združenia, príslušníci tzv. sedliackej jazdy, ktoré dodávali atraktivnosť podujatiam organizovaných agrárnou stranou v českej časti republiky. Išlo o mladých mužov oblečených v krojoch s ozdobenými koňmi združených v telovýchovnej organizácii. Príslušníkom sa mohol stať iba člen agrárnej strany a takáto jazda vyjadrovala jednotu strany a ľudu. Za protektorátu bola sedliacka jazda ako forma stranického združenia zakázaná a po druhej svetovej vojne, v súvislosti so zákazom agrárnej strany, nebolo v záujme komunistov ju obnoviť. Pozri: HOLEC, *Festivity ako forma sebaaprezentácie*, s. 191; Pre viac informácií o sedliackej jazde na území Slovenska v medzivojnovom období pozri: HANULA, Matej. Sedliacka jazda na Slovensku: zelené vojsko agrárnej strany, alebo jej prestížny klub? In *Forum Historiae*, 2010, roč. 4, č. 1, s. 57 – 67 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/hanula.pdf>> [12. 9. 2024]

⁴¹ Medzi autorov dožinkových scén patrili napríklad Čeněk Zíbrt, Zdena Hochová-Brožíková, Prokop Jarošovský a ďalší. VEČERKOVÁ, *Obyčaje a slávnosti*, s. 297.

⁴² Krojový deň Orla. In *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 6.

Autor článku publikovanom v regionálnej tlači popísal prípravu i priebeh národnej slávnosti v Nitre v roku 1920.⁴³ Tú podľa vyjadrení organizátorov pripravili z dôvodu, aby sa ukázalo, že Nitra a jej okolie sú „skutočne slovenské“, a zároveň, aby čelili „podvratným živlom“ pracujúcim proti republike. Išlo o reakciu na revizionistické snahy Maďarska a národnostné problémy v spoločnosti po rozpade Rakúsko-Uhorska a podpísaní Trianonskej mierovej zmluvy.⁴⁴ Z toho dôvodu usporiadali predstavitelia okresu spolu s vlasteneckými nitrianskymi organizáciami (Telovýchovná jednota Sokol, Vzdelávací odbor, osvetové vojenské odbory – pozn. autora) v polovici septembra národnú slávnosť. V rámci nej odznali vlastenecké prejavy a bol pripravený aj zjazd učiteľov Nitrianskej župy za účelom organizácie činnosti v „národnom smere“. Kultúrno-zábavná časť spočívala v lampiónovom sprievode s hudbou, divadelnom predstavení, kabarete či matiné. Program mali pripravené obce Nitrianskeho okresu: Dedina Šalgov (dnes Svätoplukovo) predviedla dožinkové zvyky, Močenok zase slovenskú svadbu a dedina Čab stánanie kohúta.⁴⁵ Každá dedina predviedla program reflektujúci slovenské ľudové tradície a zvyklosti (vinobranie, národné tance, pozn. autora). Doplňkom boli aj športové aktivity.⁴⁶

Priebeh dožinkových osláv si následne prešiel ďalšími zmenami po rozpade prvej Československej republiky. Na území Protektorátu Čechy a Morava⁴⁷ boli

⁴³ Denné správy. In *Bratislavský denník: neodvislý list Československý*, 15. 9. 1920, roč. 1, č. 273, s. 3.

⁴⁴ Pre viac informácií o rozpade Rakúsko-Uhorska a Trianonskej mierovej konferencii pozri: HRONSKÝ, Marián. *Trianon: vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918 – 1920)*. Bratislava : VEDA, 2011; HRONSKÝ, Marián. *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*. Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998; KUTHAN J. Pavel. *V Ťeských dobách: Boje na Slovensku 1918-1919*. Praha : Corona, 2010; LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny IV. (1918 – 1938)*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2010; TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlásená válka: Boje o Slovensko 1918 – 1920*. Bratislava : EPOCH, 2018; MICHELA, Miroslav – VÖRÖS, László. *Rozpad Uhorska a trianonská mierová zmluva*. Bratislava : Prodama, 2013; HOLEC, Roman. *Trianon – triumf a katastrofa*. Bratislava : Marenčin PT, 2022; PIŠTEJOVÁ, Lucia. Podpis a ratifikácia trianonskej mierovej zmluvy. In *Studia Juridica Cassoviensia*, 2023, roč. 11, č. 2, s. 38 – 49. <https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-04>

⁴⁵ Ľudová tradícia z pohanského obdobia prebiehajúca približne do 19. storočia, keď bola postupne nahrádzaná inou symbolikou. Zmysel zvyku spočíval v skutočnosti, že kohút bol chápaný ako symbol plodnosti a potencie. Išlo o pána záhrady a ľudia ho zabíjali cieľene ako zdroj plodnosti, čo malo poslúžiť ako zdroj prospechu pre ľudí. Pred jeho statím mu ľudia ešte vytkli všetko zlé, čo sa udialo za posledné obdobie v danom mikroregióne, pričom malo ísť o symbolické ukončenie jedného obdobia. Bol to očistný rituál, ktorý mal v nasledovnom období priniesť šťastie alebo zaručiť dobrú úrodu. Daný zvyk postupne prijal civilizovanejšiu formu, keď bol stínaný vypchaný kohút, prípadne jeho atrapa. LANGHAMEROVÁ, *čtyvero ročních dob*, s. 82 – 84.

⁴⁶ *Bratislavský denník: neodvislý list Československý*, roč. 1, č. 262, 1. 9. 1920, s. 2 – 3.

⁴⁷ Pre viac informácií o sviatkoch v období Protektorátu Čechy a Morava pozri: SOUKUPOVÁ, Blanka. *Národopisné výstavy a slavnosti v období protektorátu Čechy a Morava*. In *Národopisný věstník*, 2021, roč. 80, č. 1, s. 36 – 53; SLEZÁK, Filip. *Svátky a manifestace v období Protektorátu Čechy a Morava 1939 – 1945* (Bakalárska práca). Brno : Masarykova Univerzita, 2012 [on-line]. Dostupné na internete: <https://is.muni.cz/th/t2fmp/Svatky_a_manifestace_v_obdobi_Protektoratu_Cechy_a_Morava_1939-1945.pdf>; MATOUŠEK, Radek. *Svátky, slavnosti a nevšední dny v Blansku za Protektorátu* (bakalárska diplomová práca). Brno : Masarykova Univerzita, 2015 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://is.muni.cz/th/efl2x/FINAL.pdf>>; ČERVINKA, František. *Česká kultura a okupace*. Praha :

národopisné oslavy a dožinky⁴⁸ po vzore nacistickej ideológie spolitizované a zneužívané na propagandistické účely.⁴⁹ Z dožinkových programov bola na území protektorátu zakázaná tzv. sedliacka jazda, pretože ju okupanti vnímali ako formu stranického združovania.⁵⁰

Slávnosti v tieni vojny: Dožinky ako nástroj politickej propagandy

Udalosti druhej svetovej vojny neprerušili tradíciu dožinkových osláv na území Slovenska. Tie počas trvania Slovenskej republiky (1939 - 1945) organizovala výhradne Hlinkova slovenská ľudová strana a jej zložky a usporadúvali ich ako výraz jednoty slovenského národa. Prostredníctvom nich organizátori chceli vyjadriť silu národa a podporiť pocit spolupatričnosti, národnej hrdosti a priateľstva.⁵¹ Snažili sa tým o „*priblíženie k národným koreňom prostredníctvom slovenských starodávnych zvykov*.“⁵² Propagácia osláv sa však v duchu novonastolenej politiky nezaobišla bez antisemitskej propagandy a útokov na bývalých politických oponentov.⁵³

Dožinkové slávnosti, ktoré boli v rokoch 1939 – 1944 často spojené s národopisnými slávnosťami, organizovali HSLS a Hlinkova garda. Tie mohli jednotlivé dediny a mestá usporiadať kdekoľvek, avšak museli si vyžiadať povolenie od ústredných organizátorov⁵⁴ – Roľníckej osvetly.⁵⁵

Neoddeliteľnou súčasťou každého dožinkového programu v období Slovenskej republiky boli bohoslužby, ktorými začínal slávnostný deň.⁵⁶ Po presunu

Sumbalon, 2018; BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha : Prostor, 2019; DEMETZ, Peter. *Praha ohrozená 1939 – 1945. Politika, kultura, vzpomínky*. Praha : Mladá Fronta, 2010.

⁴⁸ V niektorých obciach dožinkové slávnosti neboli organizované vôbec počas obdobia Protektorátu Čechy a Morava, ako napríklad v obci Dolní Němčí [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.dolni-nemci.cz/dozinky/>> [11. 11. 2024]

⁴⁹ Včasné a bezpečné zozatie úrody zabezpečovalo potraviny pre národ a tak po vzore nacistického Nemecka boli dožinky vnímané ako politický akt. Roľníci a celý roľnícky stav bol v poňatí nacistického agrarizmu považovaný za prameň čistých hodnôt, na rozdiel od dekadentných občanov mesta. In SOUKUPOVÁ, *Národopisné výstavy*, s. 36 – 38.

⁵⁰ HOLEC, *Festivity ako forma*, s. 192.

⁵¹ Pre viac informácií pozri: PEKÁR, Martin – FOGELOVÁ, Patrícia. *Disciplinované mesto: Zásahy politiky do verejného priestoru na Slovensku 1938 – 1945*. Košice : ŠafárikPress, 2021, s. 123 – 126.

⁵² Štát si obráňame. In *Gardista*, 14. 9. 1943, roč. 4, č. 211, s. 1.

⁵³ Dožinky. In *Gardista*, 26. 8. 1939, roč. 1, č. 30, s. 10.

⁵⁴ Roľnícka osвета ako inštitúcia bola určená pre vzdelávanie a kultúrne pozdvihnutie roľníkov, vydávala knihy, v rokoch 1939 – 1945 časopis Roľnícka knižnica, ako jediná inštitúcia mala poverenie od HSLS organizovať kultúrnu a osvetovú činnosť určenú pre roľníkov, organizovala aj výchovné kurzy a organizovala roľnícke slávnosti. Organizácia roľníckej kultúrnej práce. In *Slovák*, 25. 5. 1939, roč. 21, č. 120, s. 1.

⁵⁵ *Slovák*, 12. 8. 1939, roč. 21, č. 184, s. 5.

⁵⁶ Slovenský štát bol úzko prepojený s katolíckou cirkvou, nakoľko mnohí politickí lídri pochádzali z klerikálneho prostredia. Už v úvodnom Vyhlásení (preambula, pozn. autora) sa Slovenská republika prihlasovala ku kresťanskej viere a všetku moc a právo odvodzovala od Boha. Cirkev tak zohrávala významnú úlohu aj v ideológii a vzdelávaní, pričom režim zdôrazňoval tradičné kresťanské hodnoty. Cirkevný aspekt tak bol reflektovaný aj v organizácii hromadných podujatí či slávností, ako napríklad dožinky. In SIVÁK, Florián et al. *Slovenské a české dejiny štátu a práva v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1996, s. 154.

tí ľudí z kostolov na určené miesta s tribúnami zaznela štátna hymna a politici predniesli svoje prejavy,⁵⁷ po ktorých roľníci odovzdali prezidentovi, prípadne politickej delegácii, dožinkový veniec a následne sa alegorický sprievod presúval mestom. V sprievode sa nachádzali nielen roľníci s nacionalistickými heslami a plagátmi, ale aj uniformovaní členovia Hlinkovej gardy a Hlinkovej mládeže sprevádzaní spevom národných a nacionalistických piesní.⁵⁸

Kým v roku 1939 boli organizované dožinky prevažne v okresných mestách, v nasledujúcom roku ich HSLŠ usporadúvala, z dôvodu zabezpečovania vyššej účasti, už len v župných sídlach a iba výnimočne v okresných mestách.⁵⁹ To môže reflektovať aj skutočnosť, že veľkú časť najúrodnejšej časti krajiny, kde sa pravidelne organizovali dožinky, získalo Viedenskou arbitrážou Maďarské kráľovstvo.⁶⁰

Jedným z miest, kde sa nakoniec dožinkové slávnosti v roku 1940 konali, bola aj Nitra.⁶¹ S oslavami boli spojené aj župné zjazdy strany, na ktorých boli hospodárske, kultúrne a politickou komisiou prerokovávané základné otázky a potreby župy. Zjazdy boli v danom roku zorganizované v župných mestách v predvečer dožiniek, na ktorých sa zúčastňovali členovia obecného zastupiteľstva, župných a okresných výborov, predsedovia a delegáti miestnych organizácií i úradníci župy.⁶²

Slávnosti v Nitre začínali, v porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami, nezvyčajne skoro, už o 6. hodine rannej slávnostným budičkom, pričom doobedňajší program pokračoval od 8:30 úvitaním hostí na Štefánikovom námestí (dnes pred budovou Okresného súdu na Štúrovej ulici, pozn. autora) a následnými bohoslužbami.⁶³ Sprievod pozostávajúci z gardistov, jazdeckej gardy, krojovaných skupín smeroval na námestie Dr. Jozefa Tisu (dnes Svätoplukovo námestie,⁶⁴ pozn. autora), kde prebehla manifestácia. Tú otvoril František Mojto⁶⁵ v pozícii vládneho komisára a následne mali prejavy predseda vlády Vojtech Tuka, minister vnútra

⁵⁷ V prejavoch zaznievali aktuálne témy, ktoré sa týkali: politického diania, vojnových udalostí, hospodárskej situácie i stavu poľnohospodárstva.

⁵⁸ Po dožinkách má radosť každý. In *Gardista*, 14. 9. 1943, roč. 4, č. 211, s. 3.

⁵⁹ Dožinky v Pohronskej župe. In *Slovák*, 15. 9. 1940, roč. 22, č. 220, s. 16.

⁶⁰ Pre viac informácií o viedenskej arbitráži pozri: SYRNÝ, Marek – MARZA, Radu et al. *Dve viedenské arbitráže (1938, 1940)*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2018; MITÁČ, Ján. *Juh Slovenska po Viedenskej arbitráži 1938 – 1945*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2011; DEÁK, Ladislav. *Viedenská arbitráž: (2. november 1938) – Mníchov pre Slovensko*. Bratislava : Korene, 1993; SCHVARC, Michal – ČAPLOVIČ, Dušan (eds.). *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európske súvislosti: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 10. novembra 2008*. Bratislava : Úrad vlády Slovenskej republiky, 2008.

⁶¹ Dožinky prebiehali aj v: Prešove, Bratislave, Ružomberku, Banskej Bystrici a Trenčíne. Každý má možnosť zúčastniť sa dožinkových slávností. In *Slovák*, 22. 8. 1940, roč. 22, č. 199, s. 4.

⁶² Dožinkové slávnosti v Nitre a v Prešove. In *Slovák*, 17. 8. 1940, roč. 22, č. 195, s. 3.

⁶³ Podrobný program dožiniek. In *Slovák*, 18. 8. 1940, roč. 22, č. 196, s. 4.

⁶⁴ KRČMÁR, Alojz. *Nitra na starých pohľadniciach*. Bratislava : Vydavateľstvo Dajama, 2014, s. 33.

⁶⁵ Viac o jeho osobe pozri: PALÁRIK, Miroslav – MIKULÁŠOVÁ, Alena – HETÉNYI, Martin. *Nitra a okolie v rokoch 1939 – 1945. Dejiny Nitry a okolia v školskej praxi*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020, s. 105 – 110; HETÉNYI, Martin. Súdny proces so starostom Nitry Františkom Mojtom v roku 1946 v materiáloch národného súdu. In *Studia Historica Nitriensis*, 2021, roč. 25, č. 1, s. 191 – 214 [on-line]. Dostupné na internete: <<http://www.shnnitra.ff.ukf.sk/wp-content/uploads/Hetenyi.pdf>> [7. 10. 2024] <https://doi.org/10.17846/SHN.2021.25.1.191-214>

Alexander Mach, šéf propagandy Karol Murgaš a poslanec Teodor Turček. Po oficiálnej časti dožinkových osláv si mohli návštevníci pozrieť program národopisných slávností pozostávajúcich z ukážok zvykov z kraja, ako napríklad oľdomáš, pytačky, svadba, alegorické vozy a vystúpenia krojovaných skupín.⁶⁶

V roku 1941, v dôsledku vstúpenia Slovenskej republiky do vojny, HSLS neusporiadala masívne dožinkové slávnosti s odôvodnením: „*nedostatku času pre roľníkov na potrebné prípravy, nakoľko museli nahradiť chýbajúce ruky a nič nezaťažovať.*“ Toho času však prebiehala branná pohotovosť,⁶⁷ a preto boli usporadúvané iba menšie dožinkové slávnosti.⁶⁸

Priamo v Nitre tak boli v období druhej svetovej vojny zorganizované dožinky iba jedenkrát, pričom následne sa z článkov celoštátnych periodík máme možnosť dozvedieť o organizovaní osláv vo vybraných obciach Nitrianskeho okresu: v roku 1941 a 1943 v Bábě a v roku 1943 v Urmíne (dnes Mojmirovce, pozn. autora).⁶⁹ O rok na to, v dôsledku vypuknutia Slovenského národného povstania a následných vojnových udalostí, už autori článkov v periodikách informovali iba o jedných dožinkových slávnostiach na východe Slovenska.⁷⁰

Dožinky v službách režimu: Ideológia, roľníci a nový význam slávností úrody

Dožinky v rokoch 1945 – 1948 odrážali politické a spoločenské premeny povojnového Československa. Tie boli organizované miestnymi národnými výbormi, roľníckymi organizáciami a politickými stranami (predovšetkým Demokratickou stranou a komunistickou stranou), pričom ich obsah bol často formovaný aktuálnymi politickými otázkami. V oblastiach s vyšším zastúpením maďarského obyvateľstva rezonovala v dožinkových prejavoch téma výmeny obyvateľstva.⁷¹ Oslavy neraz niesli prvky oficiálnej propagandy, najmä v súvislosti s hospodárskou obnovou a rekonštrukciou krajiny.⁷² Napriek politizácii podujatí zostali súčasťou programu aj bohoslužby, ktoré zdôrazňovali tradičný duchovný rozmer dožínok. Postupne sa však oslavám začala čoraz viac vtlačať ideologická pečať nastupujúceho komunistického režimu.⁷³

Po februárových udalostiach roku 1948 uchopením moci v krajine komunistickou stranou, si Československo prešlo výraznou zmenou. Pod tlakom Sovietskeho zväzu prebiehala od roku 1949 násilná kolektivizácia poľnohospodárstva, pričom výsledkom tejto snahy mala byť transformácia súkromného poľnohos-

⁶⁶ Dožinkové slávnosti v Nitre a v Prešove. In *Gardista*, 22. 8. 1940, roč. 2, č. 34, s. 3.

⁶⁷ Rok národného socializmu. In *Gardista*, 30. 7. 1941, roč. 3, č. 171, s. 1.

⁶⁸ Slovenský roľník – popredný bojovník domáceho frontu. In *Slovák*, 21. 10. 1941, roč. 23, č. 243, s. 4.

⁶⁹ Dožinky v Komjaticiach. In *Gardista*, 16. 9. 1941, roč. 3, č. 211, s. 4.

⁷⁰ September. In *Slovák*, 1. 1. 1944, roč. 26, č. 1, s. 11.

⁷¹ Reflektovali tak na prebiehajúce akcie vzájomnej výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom v rokoch 1946 – 1949, ktorá bola súčasťou širších povojnových snáh o riešenie etnických a národnostných otázok v stredoeurópskom priestore po druhej svetovej vojne. Viac pozri In ŠUTAJ, Štefan: *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. Bratislava : VEDA, 1993; ŠUTAJ, Štefan. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava : Kalligram, 2012; BOBÁK, Ján. *Maďarská otázka v Česko-Slovensku (1944 – 1948)*, Bratislava : Matica Slovenská, 1996; VADKERTY, Katalin. *Maďarská otázka v Československu 1945 – 1948*, Bratislava : Kalligram, 2002.

⁷² Slovensko očami dôverníkov z Maďarska. In *Národná obroda*, 1947, roč. 2, č. 225, s. 6.

⁷³ O pravej roľníckej politike. In *Demokratický týždenník*, 1947, roč. 2, č. 35, s. 1.

podárstva na kolektívne hospodárenie pod kontrolou štátu. Práve kolektivizácia poľnohospodárstva a deklarované úspechy socialistického režimu vytvorili novú náplň dožinkových slávností.⁷⁴

Socialistický režim spojil občianske hodnoty s väzbami na socialistický štát a komunistickú ideológiu podľa vzoru Sovietskeho zväzu.⁷⁵ Typickým bol ateizmus a zavádzanie ideologických úprav účelov sviatkov, čoho príkladom boli aj dožinkové oslavy. Slávnosť sa menila na komplexný, štátom kontrolovaný rituál so zámerom oslavy komunistického režimu a socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby, čím by sa dal definovať ako socialistický sviatok. Ten podliehal masívnemu riadeniu a kontrole štátu, avšak občanom to mohlo poskytovať formu úniku od socialistickej každodennosti.⁷⁶

Dožinky počas socializmu dostali nové významy spojené s kolektívnym hospodárstvom.⁷⁷ Tie už nemali byť iba oslavou výsledkov roľníckej práce, ale slávnosťou zaistenia výživy celého národa.⁷⁸ Organizátori mali v programoch dožinkových slávností vyzdvihovať úspešnosť a dokonalosť socialistického štátu, mali názorne dokumentovať, ako socialistická veľkovýroba zmenila prácu a postavenie roľníka a poukazovať na vzrastajúci trend zavádzania techniky a strojov, čo uľahčovalo ľudskú prácu. V sprievodoch mali byť popularizované dosiahnuté výsledky kolektívov a jednotlivcov,⁷⁹ daného päťročného plánu, výsledky žatvy a ostatných odvetví poľnohospodárskej výroby. Ústredným cieľom malo byť zvyšovanie príťažlivosti agroteozistu a tým aj lákanie nových potenciálnych zamestnancov.⁸⁰

Dožinkové slávnosti bývali spravidla usporiadané až po dokončení žatevných a mlatobných prác, čo termínovo vychádzalo na posledný augustový, prípadne prvý septembrový týždeň. V roku 1948 štátostrana pridala podmienku usporiadania dožinkových slávností, ktorou bola potreba splnenia predpísaných kontingentov obilia.⁸¹ Slávnosti tak boli spojené so symbolickým odovzdávaním posledných prebytkov obilia. Zároveň stanovili, že v jednom okrese mohli byť dožinky usporiadané iba na troch miestach, pričom právomoc na ich organizáciu dostal iba

⁷⁴ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socializmu 1945 – 1989*. Praha : Vyšehrad, 2022, s. 99 – 101.

⁷⁵ Pre viac informácií pozri: HASAROVÁ, Zuzana. Indoktrinácia pofebruárovej spoločnosti: kult osobnosti ako nástroj sovietyzácie československého občana. In *Kultúrne dejiny*, 2020, roč. 11, Supplementum, s. 329 – 354.

⁷⁶ POPELKOVÁ, Katarína. Načo sú mestám sviatky? Vynájdená tradícia z roku 1934 a jej životnosť v 21. storočí. In SOUKUPOVÁ, Blanka – GODULA-WECLAWOWICZ, Róza – KARPINSKÁ, Grazyna Ewa (eds.). *Národy – Města – Lidé – Slavnosti*. Praha : Univerzita Karlova, 2018, s. 165 – 166.

⁷⁷ Dožinkové slávnosti po februárových udalostiach boli označené ako slávnosti, ktoré prebiehali „v úplne inom duchu. Stali sa sviatkom nielen roľníkov, ale i celého pracujúceho ľudu republiky, práve tak, ako je žatva a mlatba vecou celého národa.“ In *Hlas nitrianskeho kraja*, 1949, roč. 1, č. 26, s. 3. Dožinkové slávnosti v novom duchu.

⁷⁸ Národní archiv České republiky (ďalej NAČR), fond (ďalej f.) Jednotný svaz českých zemědělců (ďalej JSČZ), kartón (ďalej k.) 450, signatúra (ďalej sig.) 1122, Návrh organizačného plánu dožiniek 1950, s. 1.

⁷⁹ NAČR, f. JSČZ, k. 450, sig. 1122, Dožinkové slávnosti, Praha, zápisnica z dňa 27. júla 1949, s. 1.

⁸⁰ NAČR, f. Předsednictvo ÚV KŠC 1971 – 1976, svazek (ďalej sv.) 105, archivní jednotka (ďalej ar. j.) 105, Usnesení o hlavních zásadách politickoideového pojetí a organizačního zabezpečení kampaně k 25. výročí socialistického zemědělství s. 11 – 12.

⁸¹ NAČR f. JSČZ, k. 450, sig. 1121/1, Mírové dožínky 1950, s. 1. – 2.

*Jednotný zväz slovenských roľníkov*⁸² (ďalej JZSR) a akčný výbor Národnej fronty (ďalej AV NF). Motiváciou pre roľníkov na plnenie kontingentu bol okrem samotnej možnosti usporiadať dožinky aj úradný prídel vína, za ktorý nemuseli platiť.⁸³

Ministerstvo poľnohospodárstva spolu s Ministerstvom informácií a osvetu rozposielali všetkým krajským a okresným národným výborom výzvy na usporiadanie dožinkových slávností s výstavkami, vydali aj plagát propagujúci dožinky (v českej, slovenskej a maďarskej verzii) a taktiež okresom rozoslali pokyny vo forme brožúrok a materiálov, podľa ktorých mali postupovať pri príprave osláv.⁸⁴

V rámci osláv nesmeli chýbať významné politické osobnosti, ktorým roľníci odovzdávali dožinkové vence. Politici vo svojich prejavoch hovorili o úspechoch, ale i o problémoch československého poľnohospodárstva (po februárových udalostiach sa v prejavoch často vyskytovali informácie o päťročných plánoch, procese kolektivizácie a ďalších - pozn. autora), ale aj iných aktuálnych politických udalostiach, ktoré však so samotným sviatkom vôbec nesúviseli.⁸⁵

Slávnostnými rečníkmi bývali významní poľnohospodárski funkcionári z krajov, okresov, ústrední či vysokej politiky. Rečníci mali v pokynoch od Jednotného zväzu slovenských roľníkov dané, že pri dožinkových slávnostiach a ich referátoch museli zdôrazňovať význam zväzku roľníkov a robotníkov (vyrovnanie rozdielov medzi dedinou a mestom, pozn. autora),⁸⁶ význam socialistických súťaží, mechanizáciu poľnohospodárstva, družstevníctvo alebo jednotné roľnícke družstvá (ďalej JRD).⁸⁷

Rovnako ako v období Slovenskej republiky, roľníci už neodovzdávali dožinkové vence hospodárom, ale politickým predstaviteľom, a po novom aj predsedom JRD či vedúcim pracovných úsekov. V socialistickom ponímaní došlo k významovému posunu vnímania vencov, keď slúžili ako prejav vďaky štátostrane za starostlivosť, rast životnej úrovne a rozvoj národného hospodárstva. Za ich odovzdanie sa roľníkom odvdáčili finančnou odmenou a pohostením.⁸⁸ Vo vinšoch roľníci už spomínali nielen úspechy, ale i neúspechy pracovnej činnosti v danom družstve, ako napríklad nesplnenie stanovených plánov.⁸⁹ V poslednej štvrtine 20. storočia už obilie žali kombajny a tak dožinkový veniec dostával aj

⁸² Išlo o záujmovú roľnícku organizáciu, ktorá vznikla v roku 1947 v intenciách Košického vládneho programu o dobrovoľných organizáciách rôzneho druhu. Po komunistickom prevrate vo februári 1948 sa stala organizácia politickým nástrojom KSČ presadzujúca jej politiku bez ohľadu na záujmy a potreby roľníkov. JZSR bol aktívny od začiatku procesu kolektivizácie, avšak postupným vytváraním JRD jej vplyv postupne slabol, až v roku 1953 bola zrušená. Organizácia zabezpečovala nielen pracovný, ale aj kultúrny život roľníkov In *Encyklopédia Beliana* [on-line]. Dostupné na internete: <<https://beliana.sav.sk/heslo/jednotny-zvaz-slovenskych-rolnikov>> [16. 9. 2024]

⁸³ Dožinkové slávnosti len po splnení kontingentov. In *Pravda*, 5. 8. 1948, roč. 4, č. 177, s. 2.

⁸⁴ NAČR, f. Ministerstvo zemědělství: schůze kolegia min. zem., k. 24, sig. 186, Organizačné zajištění dožinkových slavností a výstavek ve všech okresech ČSR po tohtoročných žních. s. 1 – 5.

⁸⁵ Po skončení žatevných a mlatebných prác v trnavskom kraji. In *Národná obroda*, 1947, roč. 2, č. 183, s. 2.

⁸⁶ NAČR, f. JSČZ, k. 448, sig. 1114, Krajské dožinky, s. 1.

⁸⁷ NAČR, f. JSČZ, k. 449, sig. 1118/2, Pracovní plán JSČZ na II. pololetí 1949. Kraj Olomouc, s. 1.

⁸⁸ To mohlo symbolizovať starostlivosť o pracujúcu triedu a demonštráciu, že režim sa postará o pracujúcich ľudí, verných režimu, a spravodlivo ich odmení. Mohol sa tak prezentovať ako ochrana pracujúceho ľudu (pozn. autora).

⁸⁹ VEČERKOVÁ, *Obyčje a slavnosti*, s. 292.

vodič kombajnu, ktorý ho vystavil na svoj stroj.⁹⁰ Sviatok získal pevné miesto v kalendári, nebol teda pohyblivý, ako tomu bolo dovtedy. Oslavovali ho vždy v prvú septembrovú nedeľu⁹¹ nielen na lokálnej úrovni v jednotlivých JRD, ale aj ako centrálné organizované oslavy v okresoch a krajoch. Najmasovejšie z nich sa v Nitre odohrávali od roku 1966 ako celoslovenské dožinkové slávnosti.⁹²

Pri dožinkách boli účinkujúci oblečení do krojov ako tradičného odevu. V období socializmu tento prvok odkazoval na tradičnosť, pôvod obyvateľov či pocit kontinuity, a zároveň kroje pôsobili slávnostnejšie. Kombináciou týchto faktorov sa organizátori snažili navodiť v návštevníkoch pocit niečoho, čo im je blízke. Štátostrana sa snažila spojením tradičných a moderných prvkov vytvoriť ilúziu kontinuity a stability v čase rýchlych spoločenských zmien, a tým si zabezpečiť podporu občanov pre svoju politiku. Je nutné zdôrazniť, že výmenu hospodára za predsedu JRD pri odovzdávaní dožinkového venca a zmenu prostredia konania dožiniek z dvora hospodára do budovy JRD ľudia nemuseli vnímať ako zásadnú zmenu, avšak aj takého úpravy vo výsledku legitimizovali a vyzdvihovali nový politický systém a jeho výsledky.⁹³

Pre potreby dožinkových slávností organizátori vopred pripravili scenár zahŕňajúci aj dožinkový alegorický sprievod začínajúci manifestáciou ľudí. Mimo-riadne dôležité bolo aj usporiadanie účastníkov sprievodu, ktoré bolo na rozdiel od predchádzajúcich období presne určené, nebolo možné ho ľubovoľne meniť a malo značnú výpovednú hodnotu o danom spoločensťve.⁹⁴ Hierarchia sprievodu reflektovala sociálnu štruktúru obyvateľstva, status skupín, podnikov či

⁹⁰ Ibid., s. 299.

⁹¹ V 19. a na začiatku 20. storočia vychádzali organizátori dožiniek z historickej tradície, keď ich slávil v deň pracovného pokoja. O to väčší dôraz bol tento aspekt kladený počas obdobia Slovenského štátu 1939 – 1945, kedy sa dožinkové slávnosti začínali bohoslužbami. V období po februárových udalostiach roku 1948, aj z dôvodu ateistického charakteru režimu, mohli členovia komunistickej strany zámerne niektoré slávnosti organizovať v nedeľu. Tento krok mal za cieľ ponúknuť občanom „náhradný“ program, ktorý ich mal odvrátiť od návštevy kostolov. Dôležité je však poznamenať, že až do roku 1968 bol 6-dňový pracovný týždeň, takže ak organizátori chceli zabezpečiť vysokú účasť na oslavách, nedeľa bola jediným dostupným dňom voľna. Pre viac informácií pozri: DEMEL, Zdeněk. Nedeľa a totalita. Jak bylo v totalitním Československu omezováno svěcení neděle. In FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří (eds.). *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.

⁹² *Dožinky* [on-line]. Dostupné na internete <<https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/dozinky/>> [24. 6. 2024]

⁹³ PODOLINSKÁ, *Dožinkové slávnosti*, s. 23 – 24.

⁹⁴ Organizačné pokyny k dožinkovým oslavám približujú, že v dožinkovom sprievode odporúčali, podľa okolností a podmienok, pripraviť radšej menej alegorických vozov, s väčším dôrazom na detail. Tie mali byť pripravené vkusne, aby vystihli dobový ráz a zodpovedali vtedajším politickým myšlienkam. Chýbajúce vozy mali byť nahradené krojovanými skupinami a žencami/žničkami. Zároveň bolo treba brať ohľad na zachovanie historickej vývojovej línie, ktorá vyjadrovala históriu poľnohospodárstva a bola zobrazená na vozoch v sprievode – t. j. v Českých krajinách ísť od Přemysla orača, cez husitov, zrušením roboty, poľnohospodársky pokrok, svetovú vojnu, odboj, oslobodenie, dvojročný plán až po družstevníctvo. In NÁČR, f. JSČZ, k. 448, sig. 1114, list Ladislavovi Křečkovi zo dňa 28. 8. 1946.

družstiev. Hlavnou funkciou sprievodu bola komunikácia určitých obsahov či významov sprostredkovaná za pomoci vizuálnych i zvukových prvkov.⁹⁵

Ľudia v sprievode niesli transparenty s politickými heslami⁹⁶ a témami zobrazujúcimi úspechy socializmu, potrebu mieru či spoluprácu so Sovietskym zväzom. Pokračovaním manifestácie bol alegorický sprievod prezentujúci výdobytky socialistického priemyslu a poľnohospodárstva oslavujúc ich modernizáciu. K sviatku, samozrejme, patrili aj folklórne vystúpenia v uliciach, zábavné estrády organizované vo viacerých častiach mesta, športové podujatia a organizovanie poľnohospodárskych výstav. Spopularizovanie tohoto sviatku bola badateľná na prvkoch sprievodného programu: stánkový predaj jedla a nápojov či remeselníckych výrobkov.⁹⁷

Účasť v sprievodoch⁹⁸ v období socializmu bola povinná, pričom neúčasť bola hodnotená ako protest proti vládnucej politike. Práve v období 20. storočia totalitné a autoritatívne režimy využívali sprievody pre svoju legitimizáciu.⁹⁹ Identifikácia so štátostranou a jej ideálmi bola vynucovaná, avšak aj v týchto prejavoch bol priestor na vyjadrenie skutočnej identity – najmä profesijnej a záujmovej, keď ľudia reprezentovali podnik či športovú alebo kultúrnu organizáciu bez toho, aby si uvedomovali, že sa tým stotožňovali s politikou KSČ, aj keď realita mohla byť odlišná. Mnohí sa taktiež mohli zúčastňovať sprievodov pravidelne a automaticky bez uvažovania o zmysle danej akcie. Nepochybne veľké množstvo ľudí sa sprievodu nechcelo zúčastniť, avšak báli sa odmietnuť, nakoľko by to pre nich a pre ich rodinných príslušníkov znamenalo represie zo strany režimu.¹⁰⁰

Významnou transformáciou si po komunistickom prevrate prešiel scenár dožinkových osláv. Spisovatelia, ako napríklad Zdeněk Vavřík či František Směja, vydali súpis dožinkových scén určených pre ochotnícke súbory, ktoré sprístupnili pre *Jednotný zväz českých poľnohospodárov* a *Jednotný zväz slovenských roľníkov*. Tí ich po získaní súhlasu od *Československej Divadelnej jednoty* expedovali všetkým ochotníckym spolkom. Medzi scenáre, používané na území Slovenska, patrili aj pásma *Zväzu československo-sovietskeho priateľstva* (ďalej ZČSSP): *Víťazný smiech a Sovietska dedina*. Všetky tieto scény boli autormi vypracované v „novom duchu“, aby zodpovedali myšlienkam nového zriadenia. V texte sa nachádzali historické témy najmä s ohľadom na okupáciu českej časti republiky Nemeckom počas druhej svetovej vojny, pomoc Sovietskeho zväzu pri oslobo-

⁹⁵ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Sprievod ako etnologický problém. In Ludmila Tarcálová (ed.). *Slávnostní průvody*, Uherské Hradiště : Slováké muzeum, 1994, s. 20 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www2.tf.jcu.cz/~klapetek/slavnostnipruvody.pdf>> [25. 6. 2024]

⁹⁶ Napríklad: „Kvalita výrobkov – úspech 25 ročného spoločného hospodárenia“, „Združením pôdy zvýšiť úroveň pracujúcich“, „Socialistický štát účinný pomocník socialistického poľnohospodárstva“, „Všetky sily pre splnenie záverov XII. Zjazdu KSČ“, „Plníme závery XIV. Zjazdu KSČ – vyrobili sme nadplán: 66 vagónov obilia“. [on-line] Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=t7U_x8cdWuU; https://www.youtube.com/watch?v=RnkKv4uy_4g; <https://www.youtube.com/watch?v=bjg11XY0PBs>> Podľa poradia: Dožinky v Nitre 1972, 1973 a 1974. [26. 9. 2024]

⁹⁷ POPELKOVÁ, Načo sú mestám sviatky?, s. 166 – 167.

⁹⁸ JAKUBÍKOVÁ, *Sprievod ako etnologický problém*, s. 17.

⁹⁹ Ibid., s. 18.

¹⁰⁰ JIŘÍKOVSKÁ, *Lidé v průvodu*, s. 54 – 55.

dzovaní, socializácia poľnohospodárstva a iné.¹⁰¹ Bolo zároveň zakázané, aby sa v scénach objavovali tradičné postavy z feudálneho obdobia v podobe šľachty – vykorisťovateľov, pričom namiesto nich mali vystupovať zástupcovia JRD, vzorní hospodári, členovia Mestského národného výboru a iní.¹⁰²

Najmä v budovateľskom období režimu (1948 – 1953), reflektujúc vypätú atmosféru doby, bolo možné v scenároch nájsť aj heslá, ktoré mali divákov aktivizovať, a s odhodlaním bojovať „za výdobytky“ socializmu. K nim sa pri koncipovaní textu uchýlil i druhý menovaný autor: „Dnes už jsme za jedno s dělníky, náš srp je symbolem štěstí ... Mezi nás kto by chtěl stavět mezníky, toho dnes srazíme pěstí.“¹⁰³

Celkový charakter dožiniek však mal byť radostný a veselý, s cieľom zanechať u sledujúcich pocit radosti z práce, dôveru v socializmus a k zmenám, ktoré nový režim priniesol (v kontexte poľnohospodárstva išlo o myšlienky združstevňovania a kolektivizácie, pozn. autora).¹⁰⁴

Slávenie dožinkových osláv v Nitre v réžii Komunistickej strany (1948 – 1965)

Nitra, mesto pod Zoborom, bola známa pre svoj poľnohospodársky charakter. Úrodné pahorkatiny a priaznivé klimatické podmienky predurčili charakter tohto územia na poľnohospodárske využitie, pričom obyvatelia tu pestovali najmä obilniny, cukrovú repu, kukuricu, zeleninu a ovocie. Poľnohospodársku tematiku reflektovali ľudia aj v kultúrnej oblasti vo forme tradícií, zvykov a aj v hudobno-tanečnom folklóre nitrianskeho okresu, v ktorom dominovala väzba na poľnohospodárske obyčaje súvisiace so žatevnými a dožinkovými piesňami.¹⁰⁵

Prvé pofebruárové dožinky, pripravené v roku 1948, sa niesli primárne v politickom duchu.¹⁰⁶ Na lúkach nitrianskeho letiska (dnes priestory Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre, pozn. autora) ich organizátori pripravili v rámci *oblastného dňa KSS* a slávnosti *vítaznej práce*. Osláv sa zúčastnili aj poslanci SNR na čele s poverenikom pôdohospodárstva Michalom Faltanom, ktorý v prejave zhodnotil plnenie „*Nitrianskeho poľnohospodárskeho programu*“¹⁰⁷ a jeho výsled-

¹⁰¹ Napríklad: diskusia o používaní pojmov súdruh/súдруžka v bežnom živote, Ideologické spojenie a spolupráca roľníka a robotníka podporujúce jednotu pracujúcej triedy či industrializácia krajiny.

¹⁰² NAČR, f. JSČZ, k. 448, sig. 1118, Dožinkové scény, predsedníctvo priprav. Adresované Výboru JSČZ dňa 20. 7. 1949, s. 1.

¹⁰³ NAČR, f. JSČZ, k. 448, sig. 1118, dožinkové pásmo (Opava), s. 1.

¹⁰⁴ NAČR, f. JSČZ, k. 450, sig. 1121/1, Mírové dožinky 1950, s. 3.

¹⁰⁵ BEŇUŠKOVÁ, Zuzana et al. *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. Bratislava : VEDA, 1998, s. 67 – 72.

¹⁰⁶ Dobová tlač je skúpa na zmienky o sprievodnom programe či veselice, ktoré boli už v predchádzajúcich obdobiach spojené s dožinkovými oslavami v obciach či mestách.

¹⁰⁷ Ten bol poľnohospodárskym programom SNR pre obdobie bezprostredne po februári 1948. Program bol „šitý na mieru“ pre územie Slovenska a obsahoval deväť úloh s cieľom vyčerpať možnosti roľníckej malovýroby, skonfiškovať pôdu a zároveň zlepšiť technické a sociálne zabezpečenie roľníkov. Primárne sa tvorcovia programu zamerali na konsolidáciu živočíšnej produkcie na území Slovenska, a z toho dôvodu ich cieľom bolo vybudovanie vzorových mliekarských obcí, vyškolenie, novej, mladej generácie budúcich agronómov ovládajúcich najmä spôsoby správneho hnojenia a kŕmenia, založenie roľníckych škôl a podporovanie technickej rekonštrukcie slovenského poľnohospodárstva vznikom strojových družstiev. In HLAVOVÁ, Viera. Rok 1948 – rok zlomu v agrárnej politike štátu. In PEŠEK, Jan et al. *Kapitolami najnovších slovenských dejín: K 70. narodeninám Michala Barnovského*. Bratislava : Prodama, 2006, s. 135.

ky predstavil verejnosti.¹⁰⁸ Spolitizovanie charakteru osláv reflektovalo aj vyhlásenie súťaže o *najlepší volebný výsledok vo voľbách do Akčného výboru Národného frontu v Nitre* a odmeňovanie jednotlivých obcí s najlepším plnením predpísaných plánov financiami a hmotnými darmi. Týmto zmenami môžeme konštatovať, že charakter osláv prešiel od duchovno-svetského k politickému. Priebeh podujatia si všimla aj celoštátna tlač, avšak samotné dožinkové slávnosti zostali v úzadí politického programu.¹⁰⁹

Dožinkové slávnosti počas obdobia socializmu štátostrana často spájala s inými, aj nesúvisiacimi, sviatkami. Týmto krokom sa usilovali o zvýšenie návštevnosti a efektívnejšie využitie finančných prostriedkov na organizáciu týchto podujatí. Zároveň to uľahčilo účasť politických predstaviteľov, ktorí nemuseli opakovane cestovať na rovnaké miesto. V priebehu rokov organizátori menili sviatky, ku ktorým boli dožinky pričlenené: pôvodne, v rokoch 1949 – 1952, boli súčasťou osláv SNP,¹¹⁰ v rozmedzí rokov 1953 – 1954 neboli organizované vôbec,¹¹¹ v roku 1955 boli pripravené samostatne a v nasledujúcom období, až do roku 1965, ich organizačne spojili s oslavami krajských dní československo-sovietskej družby. Dožinkových osláv sa pravidelne zúčastňovali tisíce obyvateľov nielen okresného mesta, ale i širokého okolia.

Zaujímavosťou je, že v roku 1949 bola práca roľníkov v Nitre oslavovaná v rámci dvoch podujatí. Prvým boli *Krajské dni strany* organizované Krajským výborom KSS v Nitre v druhej polovici augusta „s cieľom zaktivizovať stranícke organizácie k plneniu budovateľských úloh v krajine a prehľbiť spoluprácu a spolupatričnosť medzi robotníkmi a roľníkmi“. Krajské dni strany mali byť zároveň aj prehliadkou aktivity Nitrianskeho kraja a túto myšlienku organizátori využili na odprezentovanie výsledkov a úspechov práce poľnohospodárov.¹¹²

Druhým podujatím boli oslavy piateho výročia SNP pripravené na ďalší víkend, v rámci ktorého sa už oslavovali aj dožinky. Jednou z myšlienok týchto osláv bolo vyzdvihnúť budovateľské úsilie, industrializáciu a výstavbu sloven-

¹⁰⁸ Nitriansky program plníme svedomite. In *Pravda*, 17. 8. 1948, roč. 5, č. 189, s. 1

¹⁰⁹ *Slovenský týždenník*, 22. 8. 1948, roč. 46, č. 34, s. 3.

¹¹⁰ Toto platilo najmä v krajských mestách. V menších okresných mestách a najmä dedinách boli dožinky pripravované samostatne (Pozn. autora). Pre viac informácií o oslavách SNP v sledovanom období pozri: MICHELA, Miroslav. Kult osobnosti a legitimizačné stratégie politikov v kontexte osláv SNP v rokoch 1945 – 1954. In *Kultúrne dejiny*, 2020, roč. 11, Supplementum, s. 307 – 328.

¹¹¹ To môže mať súvis s nespokojnosťou občanov a obavou komunistickej strany z možných nepokojov po presadení nevýhodnej menovej reformy dňa 1. júna 1953. V krajskom meste neboli pripravené ani oslavy SNP, ani Krajské dni strany. V dobovej tlači sa však nachádzajú zmienky o uskutočnených dožinkách v okolitých obciach pri Nitre, pričom pozornosť venovali dožinkám v Nových Zámkoch v roku 1953 a 1954. Oslavy mali charakter prehliadky úspechov spojenej s poľnohospodárskou výstavou a družstevným trhom. In Radostné dožinky v Nových Zámkoch. In *Hlas nitrianskeho kraja* (ďalej HNK) 1953, roč. 5, č. 38, s. 9. Pre viac informácií o menovej reforme pozri tu: [on-line]. Dostupné na internete: <https://www.upn.gov.sk/data/files/upn_letak_menova_reforma_SK_verzia.pdf> [24. 10. 2024]; HYKSA, Ivan. *Menová reforma v roku 1953 v Československu: porovnanie oficiálnej propagandy v dobovej tlači s realitou* (Diplomová práca). Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2005. 80 s.

¹¹² Krajský deň strany. In *HNK*, 1949, roč. 1, č. 23, s. 3.

ského hospodárstva pod heslom: „*So Sovietskym zväzom k povstaniu a k slobode – dnes k socializmu!*“ V rámci osláv hodnotili aj prácu mládeže pri národnej žatve a časť programu venovali práve roľníkom. Ten bol značne zredukovaný a pozostával iba z politických prejavov a odovzdania dožinkového venca. Programy oboch podujatí pozostávali z dvoch častí: politickej a kultúrnej.¹¹³

V rokoch 1948 – 1965 boli usporiadané okresné dožinky v Nitre samostatne, mimo väčších osláv iba v roku 1955. V priestoroch parku na Sihoti bol pripravený sprievodný program pozostávajúci z vystúpení speváckych i tanečných skupín, vrátane sprievodnej akcie vo forme družstevného trhu, kde si mohli návštevníci kúpiť rôzne poľnohospodárske a priemyselné produkty.¹¹⁴

V roku 1956 nastali viaceré zmeny v organizácii dožiniek v Nitre. Slávnosti v novej réžii chápala štátostrana ako manifestáciu ľudí z mesta a okolitých dedín za prehlbenie spojenectva so Sovietskym zväzom a manifestáciu za úspešné plnenie hospodárskych úloh okresu a rozvoja poľnohospodárskej výroby.¹¹⁵ Komisia poverená prípravou osláv rozhodla o vytvorení vyhradeného priestranstva pre potreby trhového mesta, ktoré by reflektovalo socialistický obchod a pohostinstvo,¹¹⁶ pričom dôraz mali klásť na skúsenosti Sovietskeho zväzu v tomto odvetví. Každý podnik, družstvo či fabrika si podľa pokynov mali vybudovať svoje vlastné stánky, v ktorých mali podľa nariadení predávať aj úzkoprofilový tovar, čo malo prispieť k zvýšeniu návštevnosti. V tomto roku môžeme hľadať prvé náznaky v snahe o centralizáciu dožiniek do najbližšieho väčšieho mesta. Viaceré JRD z Nitrianskeho okresu sa rozhodli na základe usmernení riaditeľov a funkcionárov v závodoch a družstvách osláviť dožinky v Nitre.¹¹⁷

Dožinkové oslavy v období rokov 1956 – 1965 mali už ustálenú podobu. Organizátori ich pripravovali spravidla na prvý septembrový víkend, rozširoval sa počet prítomnej politickej delegácie zloženej z predstaviteľov politického byra Ústredného výboru KSČ (ďalej ÚV KSČ), ÚV KSS, Okresného národného výboru (ďalej ONV), Občianskeho výboru KSS, Krajského výboru KSS a ÚV zväzu Československo-sovietskeho priateľstva a vicekonzula Sovietskeho zväzu v Bratislave.¹¹⁸

V politických prejavoch odznievali najmä reflexie na aktuálne politické, spoločenské, hospodárske, ekonomické a kultúrne otázky, ale aj exponované udalosti zo sveta (napríklad: vojny a krízy – pozn. autora). V roku 1960 bolo primárne reflektované 15-ročné výročie oslobodenia Československa a jeho následný rozvoj v socialistickej réžii. V prejave politici zdôraznili zmeny, ktoré sa dotkli robotníckej a roľníckej triedy, pričom osobitnú pozornosť venovali kolektivizácii ako jednej zo stratégií rozvoja poľnohospodárskeho sektora a významu vedy a techniky v tomto procese.¹¹⁹ Jednotlivci v prejavoch zvykli spomínať najmä vplyv Soviet-

¹¹³ Historický význam Slovenského národného povstania. In *HNK*, 1949, roč. 1, č. 26, s. 1.

¹¹⁴ Z radostných osláv spoločnej práce. In *HNK*, 1955, roč. 7, č. 38, s. 1.

¹¹⁵ Ku dňu priateľstva. In *Hlas nitrianskeho okresu* (ďalej *HNO*), 1960, roč. 1, č. 24, s. 1.

¹¹⁶ Pre viac informácií pozri: ŠMÍDOVÁ, Zuzana. Spotreba alkoholických a nealkoholických nápojů v Československu na stránkách časopisu výživa lidu a průmysl potravin v 50. letech 20. století. In *Studia Historica Nitriensia*, 2023, roč. 27, č. 1, s. 152 – 167. <https://doi.org/10.17846/SHN.2023.27.1.152-167>

¹¹⁷ Tržné mesto na Dňoch družby v Nitre. In *HNK*, 1956, roč. 8, č. 34, s. 2.

¹¹⁸ Krajská slávnosť čs.-sovietskej družby v Nitre. In *HNK*, 1956, roč. 8, č. 38, s. 2.

¹¹⁹ Ku dňu priateľstva. In *HNO*, 1960, roč. 1, č. 24, s. 1.

skeho zväzu – odovzdanie ich skúseností či techniky, ktoré prispeli k efektívnejšej práci a tým aj k plneniu stanovených kontingentov.¹²⁰

Atraktivitu dožinkových osláv zvyšovali aj sprievodné kultúrne, športové i zábavné programy, ktoré boli v Nitre roztrúsené po celom meste.¹²¹ Koncerty (zväčša organizované v priestoroch amfiteátra pod Zoborom, prípadne po roku 1962 v Estrádnej hale PKO v Nitre – pozn. autora),¹²² ľudové zábavy, módné prehliadky, letecké dni, dostihové preteky či športové aktivity organizátori situovali do priestorov nitrianskeho parku na Sihoti, pod Nitriansky hrad a na letisko (dnes priestory Slovenskej poľnohospodárskej univerzity, pozn. autora). Organizátori postupne vkladali i odoberali prvky programu s cieľom dosiahnutia čo najvyššej návštevnosti: lampiónový sprievod, mládežnícky táborák, divadelné predstavenia, ohňostroj na hrade a tanečné zábavy.¹²³

Bežného obyvateľa sa organizátori snažili motivovať nielen vyššie spomenutými aktivitami, ale i tombolou, v ktorej boli atraktívne ceny, ako napríklad v roku 1956 automobil Škoda 440, ľudovo nazývaný *spartak*, nábytok i technické vybavenie do domácnosti.¹²⁴

Dožinky bývali doplnené aj o sprievodné podujatia, akými boli napr. výstavy. V roku 1958 bola počas prvého dňa slávností otvorená Tretia Krajská poľnohospodárska výstava.¹²⁵ Tá mala dokumentovať činnosť a najmä prezentovať úspechy dosiahnuté štátnymi majetkami, výskumnými ústavmi a družstvami v Nitrianskom kraji. Vystavené boli exponáty z úsekov rastlinnej a živočíšnej výroby doplnené o poľnohospodárske stroje.¹²⁶ O rok neskôr organizátori pripravili Krajskú výstavu technického rozvoja, zameranú na lokálne priemyselné, stavebné a obchodné podniky, dokumentujúci význam a podiel novej techniky na hospodárskom rozvoji kraja. Novinkou v roku 1959 bolo predĺženie Krajských dní družby o jeden deň, trvajúci od piatku do nedele, čo však neprinieslo očakávanú zvýšenú návštevnosť, a tak sa organizátori v budúcich ročníkoch vrátili k dvojdnému trvaniu slávností.¹²⁷

Hlavným organizátorom dožinkových slávností v Nitre v priebehu 60. rokov 20. storočia bol Okresný výbor ZČSSP pod vedením OV KSS v spolupráci so zložkami Národného frontu. Ustálil sa aj priebeh programu, ktorý začínal v sobotu doobeda symbolicky otvorením trhového mesta, nasledovala manifestácia poľnohospodárov pred politickou delegáciou, prejavy politikov, ktorým zástupcovia vybraných JRD Nitrianskeho okresu odovzdali pamätné dožinkové vence. Po politickej časti programu a počas celého druhého dňa nasledovala kultúrna časť v podaní spevácko-tanečných skupín, módné prehliadky, športové aktivity a mnohé ďalšie, s cieľom zvýšiť atraktivitu tohto podujatia a zabezpečiť tak vysokú návštevnosť.¹²⁸

¹²⁰ Dni priateľstva. In *HNO*, 1963, roč. 4, č. 36, s. 1.

¹²¹ Radosné dni družby. In *HNO*, 1960, roč. 1, č. 22, s. 3.

¹²² V priebehu rokov odohrali v priestoroch amfiteátru predstavenia: V roku 1959 vystúpil 140-členný súbor SLUK, v roku 1963 súbor Lúčnica a v 1965 Vršatec. In Krajské dni družby. In *HNK*, 1959, roč. 11, č. 35, s. 2.

¹²³ Krajské dni družby. In *HNK*, 1959, roč. 11, č. 35, s. 2.

¹²⁴ Program dní družby. In *HNK*, 1956, roč. 8, č. 36, s. 8.

¹²⁵ Máme dôvod k radostným oslavám. In *HNK*, 1958, roč. 10, č. 37, s. 1.

¹²⁶ Prehliadka úspechov. In *HNK*, 1958, roč. 10, č. 38, s. 4.

¹²⁷ Výstava o technickom rozvoji otvorená. In *HNK*, 1959, roč. 11, č. 37, s. 5.

¹²⁸ Po vašom boku, drahí priatelia. In *HNO*, 1962, roč. 3, č. 36, s. 1.; Dni čsl.-sovietskej družby. In *HNO*, 1962, roč. 3, č. 37, s. 3.

Celoštátne dožinky v Nitre: Epocha pompéznosti a úpadku

Výrazná zmena v charaktere dožiniek nastala v roku 1966, keď sa rozhodnutím štátostrany stalo z regionálneho podujatia celoslovenské. S touto iniciatívou prišiel Klub poľnohospodárskych redaktorov, ktorý organizoval celoslovenské dožinky v Nitre v spolupráci s výrobnými poľnohospodárskymi správami z celého územia dnešného Slovenska. Záštitu nad dožinkami prevzalo Povereníctvo SNR pre poľnohospodárstvo. Tie boli aj naďalej spojené s okresnými mierovými slávnosťami a do ich rámca zapadlo aj výročie SNP.¹²⁹

Vysokú prioritu tohto podujatia reflektovalo zloženie straníckej a vládnej delegácie. Od roku 1966 sa osláv pravidelne zúčastňovali najvyšší vládni predstavitelia: prezident republiky, generálny tajomník ÚV KSČ, členovia ÚV KSČ a ÚV KSS, predseda vlády ČSSR, predseda vlády SSR, minister poľnohospodárstva a výživy ČSSR, minister poľnohospodárstva a výživy SSR, konzuli a delegácie z krajín východného bloku.¹³⁰ O zložení politickej delegácie, prejavoch a aj termínoch konania celoslovenských dožiniek v Nitre a národných dožiniek v Prahe rozhodovalo predsedníctvo ÚV KSČ.¹³¹

Tí rozhodovali aj o tom, aby prejavy z národných dožiniek v Nitre boli odvysielané priamym prenosom Československej televízie a rozhlasom a aby boli vo večerných novinách a spravodajstve opakované hlavné myšlienky prejavu spolu s informáciami z dožinkových slávností. Najväčšie denníky ako Rudé právo, Pravda, Zemědělské noviny či Új szó mali na svojich stránkach čitateľom priniesť podstatnú časť prejavu čelných predstaviteľov vládnej delegácie.¹³²

Zmena charakteru dožiniek na celoslovenské znamenala zvýšenie návštevnosti Nitry občanmi zo všetkých kútov dnešného Slovenska. Návštevnosť sa tak postupne zvyšovala od roku 1966, kedy v priemere dožinkové oslavy navštívilo približne 50 000 ľudí,¹³³ až po viac ako 120 000 ľudí v roku 1974.¹³⁴

Adekvátne tomu bolo možné pozorovať aj rozrastanie alegorického sprievodu. Kým v roku 1970 bol sprievod 50-tich alegorických vozov trvajúci vyše dvoch hodín,¹³⁵ v roku 1974 mestom prechádzala kolóna 120-tich alegorických vozov viac ako štyri hodiny, pričom v sprievodoch nechýbali najmodernejšie poľnohospodárske stroje a transparenty s politickými heslami, ktoré využili roľníci na prezentovanie dosiahnutých výsledkov žatvy v ich hospodárstve.¹³⁶ Okrem iného mali poľnohospodári v sprievodoch vyjadrovať pozitívne vzťahy so štátmi RVHP, premeny v živote a charaktere žien zamestnaných v poľnohospodárstve, ukazovať perspektívy smerovania poľnohospodárstva a prípravu socialistickej mládeže na povolania a ďalšie politické myšlienky.¹³⁷

Čísla účastníkov sprievodu narastali do neudržateľných rozmerov (v polovici 70. rokov 20. storočia, narástlo na 25 000 ľudí, pozn. autora) a tak z dôvodu do-

¹²⁹ Celoslovenské dožinky v Nitre. In *Nitriansky hlas*, 1966 (ďalej *NH*), roč. 7, č. 33, s. 1.

¹³⁰ Dožinkové venčeky. In *NH*, 1970, roč. 11, č. 36, s. 1.

¹³¹ NAČR, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1971-1976, sv. 127 ar. j. 127, Vyslání delegací ÚV KSČ, vlády ČSSR a Národní fronty na národní dožinky v Nitře a Praze, s. 11 – 12.

¹³² *Ibid.*, s. 2 – 4.

¹³³ Fotografia výstava ovocia. In *NH*, 1967, roč. 8, č. 36, s. 1.

¹³⁴ Veľkolepé oslavy úspešnej žatvy. In *NH*, 1973, roč. 14, č. 36, s. 1.

¹³⁵ Dožinkové venčeky. In *NH*, 1970, roč. 11, č. 36, s. 1.

¹³⁶ Rad práce za chlieb. In *NH*, 1974, roč. 15, č. 37, s. 1.

¹³⁷ Ukážu výsledky svojej práce. In *NH*, 1975, roč. 16, č. 34, s. 1.

držania časového harmonogramu boli organizátori nútení znížiť tento počet na maximálne 18 000 ľudí.¹³⁸

Na takýto nápor návštevníkov museli byť pripravené nielen ubytovacie kapacity, ktoré neboli dostačujúce, ale predovšetkým stravovacie zariadenia, jedálne, včiehy a najmä stánky nachádzajúce sa v trhových mestách. Tie boli vybavené domácimi potrebami, roľníckymi prebytkami, zeleninou a ovocím, mäsovými špecialitami i alkoholickými nápojmi.¹³⁹

Vysoká návštevnosť sa prirodzene odzrkadlila aj na spotrebe nápojov a jedla a tým aj minutej sume peňazí. Tá sa už v roku 1970 vyšplhala na 2 700 000 Kčs, čo bol nárast o 500 000 Kčs oproti predchádzajúcemu roku. Podniky dosahovali miliónové tržby¹⁴⁰ a návštevníci každoročne skonzumovali stovky hektolitrov alkoholických nápojov (v roku 1970 150 hl burčiaku, 70 hl vína, pozn. autora) a zjedli stovky ton mäsových výrobkov.¹⁴¹ V roku 1975 napríklad dodali Vinárske závody 8-10 vagónov vína a burčiaku.¹⁴² Trhové mestecká sa tešili obrovskej popularite, čo dokumentovala aj ich súvislá dĺžka, ktorá v roku 1978 dosiahla až 2 km.¹⁴³

Podľa zistení pracovníkov Štátnej obchodnej inšpekcie však dochádzalo aj k neziadúcim javom, ako napríklad k predražovaniu nákupov zo strany obchodníkov. Podľa kontrolovaných nákupov bolo v roku 1974 predražených 38% nákupov a o rok neskôr to bolo až 49%. Obchodníkom tak rozdávali pokuty a pokarhania.¹⁴⁴

Plánovanie celoštátnych dožínok každoročne začínalo zasadnutím Ústrednej dožinkovej komisie, pripadajúcim spravidla na začiatok leta, približne 2 mesiace pred konaním samotných osláv. V roku 1970 to však napríklad bolo iba alarmujúce tri týždne pred dožinkami. Komisiu viedol minister poľnohospodárstva a výživy, prípadne jeho námestník, a jednotlivé prípravné subkomisie podávali počas stretnutí hlásenia o stave prípravy na ich úseku a riešili organizačné otázky.¹⁴⁵ Vedúci komisie zároveň vždy pripomínal aj jednotlivé výročia či sviatky, ktoré mohli byť reflektované v sprievode, ako napríklad to, že v roku 1975, označenom Organizáciou spojených národov ako „rok ženy“,¹⁴⁶ by bolo vhodné badateľne zdvihnúť počet žien sprievode.¹⁴⁷

Vo viacerých prípadoch si úspešná realizácia celoslovenských dožínok vyžiadala asanáciu vybraných starých obytných budov, skrášľovanie mesta, najmä v trase sprievodu, rekonštrukcie verejného osvetlenia, obnovenie fasád budov ale aj budovanie nových cestných komunikácií a parkovacích plôch.¹⁴⁸

V roku 1966 organizátori prvých celoslovenských dožínok opäť vyskúšali pripraviť trojdňový program osláv (ten v roku 1959 nemal úspech z dôvodu

¹³⁸ Radostné oslavy. In *NH*, 1977, roč. 18, č. 32, s. 1.

¹³⁹ Hodiny pred dožinkami. In *NH*, 1967, roč. 9, č. 34, s. 1.

¹⁴⁰ V roku 1976 predal iba Podnik Reštaurácie Nitra: 14 ton domácich klobás, 12 ton jaterníc, 2 tony grilovanej hydiny, 30 000 l burčiaku, 11 000 l vína, 42 600 fliaš piva a 534 hl sudového piva. (Dožinkové zaujímavosti. In *Život a kultúra mesta Nitry*, 1977, roč. 1, č. 8, s. 27 – 28.)

¹⁴¹ Dožinky v číslach. In *NH*, 1970, roč. 11, č. 37, s. 1.

¹⁴² Spýtali sme sa. In *NH*, 1975, roč. 16, č. 34, s. 1.

¹⁴³ Pozvanie na dožinky. In *NH*, 1978, roč. 19, č. 34, s. 3.

¹⁴⁴ O dožinkách z inej strany. In *NH*, 1975, roč. 16, č. 39, s. 3.

¹⁴⁵ Dožinky v Nitre. In *NH*, 1970, roč. 11, č. 33, s. 1.

¹⁴⁶ KABRHELOVÁ, Marie. Rok 1975 – Mezinárodní rok ženy – součást světového revolučního procesu. In *Sociologický časopis*, 1976, roč. 12, č. 1, s. 1 – 4.

¹⁴⁷ Dožinky dobre pripravené. In *NH*, 1975, roč. 16, č. 32, s. 3.

¹⁴⁸ Dožinky predo dvermi. In *NH*, 1973, roč. 14, č. 32, s. 1.

nízkej návštevnosti v prvý deň – piatok, pozn. autora), pričom tento koncept sa uchytil¹⁴⁹ a piatkové, predložkové večery boli aj v budúcich rokoch pripravené výhradne vo forme odborných a politických programov. To využili organizátori predovšetkým na odovzdávanie štátnych a rezortných vyznamenaní kolektívom a jednotlivcom, ale aj na usporadúvanie konferencií. Jednou z nich bola aj Medzinárodná dvojdná konferencia o pšenici v roku 1967, s účasťou odborníkov nielen z krajín východného bloku, ale aj zo západnej Európy, čo reflektovalo „*oteplovanie*“ vzťahov medzi svetovými veľmocami a nástupom reformistického krídla KSČ.¹⁵⁰

Kultúrna časť prvých celoslovenských dožiniek (1966) bola pripravená na sobotu, pričom program pozostával zo slávnostného otvorenia trhového mesta na námestí Osloboditeľov (dnes Župné námestie) za sprievodu dychovej hudby PKO, módnjej prehliadky a otvorenia hneď troch poľnohospodárskych výstav. Prvú z nich pri príležitosti dožiniek otvorilo Poľnohospodárske múzeum ako časť trvalej expozície, druhú, zameranú na poľnohospodársku techniku, mohli podniky využiť na uzatvorenie objednávok poľnohospodárskych strojov a náhradných dielov a tretia bola venovaná ovociu a zelenine.¹⁵¹ Záverečný deň dožiniek odštartovala, oproti minulým rokom, nezmenená politická časť programu, nasledovaná kultúrnym programom do neskorých večerných hodín.¹⁵²

Neoddeliteľnou súčasťou celoslovenských dožinkových osláv, v sledovanom období rokov 1966 – 1974, sa stalo otváranie poľnohospodárskych výstav. V roku 1967 v Nitrianskej galérii otvorili výstavu ovocia, zeleniny a potravinárskych výrobkov,¹⁵³ o dva roky neskôr bola dominantou osláv jubilejná celonárodná výstava „*20 rokov socialistického poľnohospodárstva*“ inštalovaná v priestoroch PKO v Nitre, podniku Majetok Stálej celoštátnej poľnohospodárskej výstavy (ďalej MSCPV)¹⁵⁴ a zimného štadióna.¹⁵⁵ Na dožinky v roku 1971 bola pripravená *I. celoslovenská poľnohospodárska výstava „Agrokomplex 71“*.¹⁵⁶ Na týchto výstavách mali návštevníci možnosť vidieť exponáty z celého územia Slovenska z rastlinnej a živočíšnej výroby, ovocia, zeleniny, kvetov, liečivých rastlín a mechanizačných prostriedkov.¹⁵⁷

Od roku 1970 sa každoročne do programu zapájala aj Nitrianska galéria, ktorá pripravovala umelecké výstavy s poľnohospodárskou tematikou. Poľnohospodárske práce a dedinské motívy boli častým a aj vďačným námetom pre tvorbu výtvarných umelcov, a tak mala galéria k dispozícii dostatok umeleckých diel s poľnohospodárskymi motívmi. Nachádzali sa medzi nimi diela umelcov ako Martin Benka, Ľudovít Fulla, Maximilián Schurmann a ďalší. Cieľom výstavy nebolo iba poskytnutie umeleckého zážitku, ale aj vzbudenie záujmu o poľ-

¹⁴⁹ Dôležité je poznamenať, že dožinky od roku 1966 mali väčšiu podporu zo strany štátu, čo bolo odzrkadlené aj na ich financovaní a akejkolvek ďalšej potrebnej podpore. Pozn. autora

¹⁵⁰ Otcovia mironovskej a bezostej na dožinky do Nitry. In *NH*, 1967, roč. 9, č. 33, s. 1.

¹⁵¹ Slovensko v Nitre. In *NH*, 1966, roč. 7, č. 35, s. 1.

¹⁵² Dožinkové zrnká z Nitry. In *NH*, 1966, roč. 7, č. 36, s. 1.

¹⁵³ Na celoslovenské dožinky 1967. In *NH*, 1967, roč. 8, č. 32, s. 1.

¹⁵⁴ Dnes Agrokomplex Národné výstaviisko, štátny podnik.

¹⁵⁵ Príprava na dožinky. In *NH*, 1969, roč. 10, č. 31, s. 2.

¹⁵⁶ *Agrokomplex 71. Spravodaj riaditeľstva výstavy*. Bratislava : [s. n.] 1971, 8 s.

¹⁵⁷ Reklama VI. Celoslovenské dožinky v Nitre. In *NH*, 1971, roč. 12, č. 32, s. 5.

nohospodárstvo a vidiek a podnietenie mladej generácie výtvarníkov k tvorbe s touto tematikou.¹⁵⁸

Na prilákanie návštevníkov sa organizátori snažili každým rokom zaradiť do programu novinky. Postupne tak boli oslavy obohatené o vyhliadkové lety nad Nitrou, exkurzie na Majetok Stálej celoštátnej poľnohospodárskej výstavy, kde si návštevníci mohli pozrieť poľnohospodársku techniku priamo v prevádzke,¹⁵⁹ pravidelné módné prehliadky vybraných slovenských fabrík,¹⁶⁰ športové aktivity a turnaje a kultúrno-zábavné vystúpenia popredných súborov a spevákov, na ktorých sa objavovali zvučné mená ako Karel Gott, Miroslav Žbirka, Marcela Lafierová či folklórne súbory SLUK a Lúčnica.¹⁶¹ Zakončením kultúrnej časti zväčša bývala aj lotéria s atraktívnymi cenami. Napríklad v roku 1967 bola hlavná cena osobný automobil ŠKODA MB 1000.¹⁶²

„Lákadlom“ pre účastníkov alegorického sprievodu, ale aj bežných roľníkov, mali byť súťaže s finančnou odmenou,¹⁶³ ako súťaž o najkrajší veniec, alegorický voz, o *najlepšieho družstevníka*, celoštátne majstrovstvá v orbe¹⁶⁴ či súťaž zručností traktoristov.¹⁶⁵

Pri zatraktívnení dožinkového sprievodu bývali kreatívne aj samotné podniky s ich alegorickými vozmi. Nepochybne najvyhľadávanejšou atrakciou alegorického sprievodu bol v roku 1967 voz nitrianskeho pivovaru, ktorého zamestnanci čapovali pivný mok pre návštevníkov zdarma.¹⁶⁶

Atraktivitu sprievodu dodávala aj propagačná účasť záujmových spoločenských organizácií, kde predvádzali ukážky svojej techniky. V sprievode bolo možné vídať aj parašutistov s napnutými padákmi, automobilových pretekárov so svojimi dopravnými prostriedkami, cyklistov s pretekárskymi bicyklami a nad davom sa zvykli vo vzduchu prehnať aj športové a poľnohospodárske lietadlá.¹⁶⁷

Nepochybne neočakávaný priebeh však mali dožinkové slávnosti v reformnom roku 1968. Tie boli pôvodne ešte počas leta pripravované v rovnakom „modus operandi“, ako minulé ročníky, pričom organizátori plánovali novinky vo forme nových súťaží s finančnými odmenami: o najkrajší dožinkový veniec a alegorický voz, o najpočetnejšiu krojovanú skupinu. Prípravný výbor plánoval na slávnosti pozvať aj prezidenta republiky Ludvíka Svobodu a prvého tajomníka ÚV KSČS Alexandra Dubčeka.¹⁶⁸

Do tohto procesu však nečakane zasiahla invázia vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa. Z toho dôvodu boli III. celoslovenské dožinky v Nitre

¹⁵⁸ Galéria k dožinkám. In *NH*, 1970, roč. 11, č. 35, s. 1.

¹⁵⁹ Slovensko na dožinky do Nitry. In *NH*, 1967, roč. 8, č. 32, s. 1.

¹⁶⁰ Otcovia mironovskej a bezostej na dožinky do Nitry. In *NH*, 1967, roč. 8, č. 33, s. 1.

¹⁶¹ Než sa otvoria brány AX. In *NH*, 1974, roč. 15, č. 35, s. 6.

¹⁶² Na celoslovenské dožinky 1967. In *NH*, 1967, roč. 8, č. 32, s. 1.

¹⁶³ Príprava na dožinky. In *NH*, 1969, roč. 10, č. 31, s. 2.

¹⁶⁴ O zlatý pluh. In *NH*, 1973, roč. 14, č. 33, s. 1.

¹⁶⁵ O zlatý pluh. In *NH*, 1973, roč. 14, č. 36, s. 3.

¹⁶⁶ Fotografia Pivovar. In *NH*, 1967, roč. 8, č. 35, s. 2.

¹⁶⁷ TOČKA, Gabriel – TOČKA, Imrich. Tormoš / *Chrenová v zrkadle času*. Nitra : Vydavateľstvo Imrich Točka, 2015, s. 448.

¹⁶⁸ Rovno do sádzacieho stroja. In *NH*, 1968, roč. 9, č. 28 – 29, s. 1.

odložené na koniec septembra.¹⁶⁹ Zároveň organizátori zrušili manifestačný pochod z obavy pred možnou reakciou zo strany obyvateľstva a program zostavili iba v obmedzenom režime z odborných stretnutí a kultúrnej zložky.¹⁷⁰

Náhradný program celoslovenských dožínok napokon organizátori pripravili v priestoroch Estrádnej haly PKO v Nitre, v kontraste s predchádzajúcimi rokmi, iba na jeden deň - 12. októbra 1968. Tento program nebol propagovaný v regionálnej dobovej tlači a po jeho uskutočnení mu bol venovaný iba skromný článok v malom rozsahu. Augustové udalosti roku 1968 tak zapríčinili nielen oneskorenie „osláv roľníka“, ale pretrhli aj celý prípravný proces. Z tohto dôvodu sa neodohrávali na žiadnych verejných priestranstvách, ale uskutočnili sa len formou vyhodnotenia letných poľnohospodárskych prác. Absentoval tak ruch tradičného trhového mestčka a neuskutočnil sa ani žiaden koncert na amfiteátri pod Zoborom. Odohrávali sa pod heslom „výsledky práce poľnohospodárov, najlepšia podpora politiky KSČS“, pričom celý hlavný program pozostával iba zo symbolického odovzdania dožinkových vencov, politických prejavov a následného odovzdania čestných uznaní a finančných odmien jednotlivcom a kolektívom závodov. Vyvrcholením osláv bol zábavný večer v priestore PKO, avšak iba pre pozvaných ľudí.¹⁷¹

Od roku 1969, zarovno s normalizačným procesom, bolo možné pozorovať zmeny aj v propagácii dožinkových osláv v regionálnej dobovej tlači. Kým dovtedajšia propagácia spočívala vo forme krátkych článkov informujúcich o pripravovanom programe a skúpo o napr. zábavných programoch, od roku 1969 boli zverejňované detailné programy dožinkových slávností vo formáte A4, kde sa kládol dôraz na kultúrno-zábavný program. To mohlo súvisieť so snahou o „normalizáciu“ situácie v spoločnosti a poskytnutím zábavy ľuďom, ako formou úniku od reality po invázii vojsk Varšavskej zmluvy a zároveň to mohlo byť následne vyhodnocované ako dôkaz, že KSČ má naďalej veľkú podporu zo strany obyvateľov.

V duchu normalizácie zároveň začali organizátori vo väčšom rozsahu k dožinkovým slávnostiam pripájať aj ústredné politické heslá,¹⁷² ako napríklad v roku 1970: „25. výročie ukončenia slobodnej a mierovej žatvy“,¹⁷³ alebo v roku 1974: „Všetky sily pre splnenie uznesení XIV. Zjazdu KSČ.“¹⁷⁴

Ústredné témy tak primárne reflektovali a dokumentovali realizáciu úloh a uznesení stanovených aktuálnymi zjazdmi KSČ,¹⁷⁵ úloh danej päťročnice,¹⁷⁶ vý-

¹⁶⁹ Nebol to však jediný program, ktorý sa neuskutočnil. Zrušené boli aj dni tlače, zatvorené boli aj všetky ihriská a telocvične, ktoré využívali vojská Varšavskej zmluvy a Deň armády, ktorý spadal do polovice októbra mal zmenenú koncepciu – neoslavovalo sa zábavným programom, ale prácou. In *Vojaci netradične*. In *NH*, 1968, roč. 9, č. 40, s. 1.

¹⁷⁰ Smutné dožinky. In *NH*, 1968, roč. 9, č. 37, s. 1.

¹⁷¹ Slovensko dožinkovalo v Nitre. In *NH*, 1968, roč. 9, č. 40, s. 1.

¹⁷² V roku 1977: „V pevnej jednote KSČ a ľudu za ďalšie úspechy v budovaní rozvinutej socialistickej spoločnosti“, pričom ideovou náplňou dožínok bolo víťazstvo „bolševikov“ v ruskej revolúcii v roku 1917; v roku 1978 bolo ústredné heslo: „V duchu revolučného odkazu Víťazného februára za ďalší rozvoj socialistického poľnohospodárstva, za splnenie programu XV. zjazdu KSČ“. Pred dožinkami 78. In *NH*, 1978, roč. 19, č. 30, s. 2; a v nasledovnom roku: „Plnením záverov XV. Zjazdu za ďalší rozvoj socialistického poľnohospodárstva.“ Pripravujú dožinky. In *NH*, 1979, roč. 20, č. 34, s. 2.

¹⁷³ Dožinky v Nitre. In *NH*, 1970, roč. 11, č. 33, s. 1.

¹⁷⁴ Rad práce za chlieb. In *NH*, 1974, roč. 15, č. 37, s. 1.

¹⁷⁵ O dožinkách. In *NH*, 1976, roč. 17, č. 21, s. 3.

¹⁷⁶ Reklama VI. Celoslovenské dožinky v Nitre. In *NH*, 1971, roč. 12, č. 32, s. 5.

sledky rozvoja poľnohospodárskej veľkovýroby a ich náplň bola vždy premietnutá do celej obsahovej časti dožiniek.¹⁷⁷

Dobudovaním celoštátneho poľnohospodárskeho výstaviska Agrokomplex v roku 1974 boli dožinkové slávnosti zaradené ako neoddeliteľná súčasť programu výstavy a stali sa jej politicko-spoločenským vyvrcholením. Oslavy sa konali v nezmenených termínoch, avšak ich ideovo-politický obsah už korešpondoval s hlavnými témami jednotlivých ročníkov výstav Agrokomplex, vrátane jednotlivých výročí.¹⁷⁸ Po pripojení dožiniek k Agrokomplexu boli oslavy pompéznejšie, navštevovanejšie a narastal aj počet alegorických vozov v sprievode. Tradíciou sa stalo, že vládna delegácia účasná na dožinkových oslavách si po ich skončení vždy prišla pozrieť aj výstavu Agrokomplex. Množstvo kultúrnych programov bolo koncentrovaných práve do priestorov výstaviska, s cieľom zvýšiť návštevnosť výstavy, pričom to fungovalo aj opačne: návštevníci Agrokomplexu si išli pozrieť dožinkový sprievod.¹⁷⁹

Podrobnú analýzu rozdelenia sprievodu môžeme získať zo správy Dožinkového prípravného výboru z roku 1974: na čele sprievodu boli umiestnené emblémy reflektujúce najvýznamnejšie výročia toho roku: 30. výročia SNP a 25 rokov socialistického poľnohospodárstva, za nimi išla *vlajkosláva* z *vlajok* ČSSR, KSČ a socialistických krajín. Tú nasledovalo 600 študentov poľnohospodárskych škôl a športovci. Na čele sprievodu bol Stredoslovenský kraj – ako centrum SNP, pričom Nitriansky okres uzatváral alegorický sprievod. Samotný sprievod a alegorické vozy boli pripravené tak, aby sledovali a zdôrazňovali historickú kontinuitu: v I. časti - minulosť, vozy začínali od udalostí SNP symbolizujúc boj proti fašizmu a boj za „*nový život*“, ktorý vyústil IX. Zjazdom KSČ. Druhá časť sprievodu znázorňovala vývoj od roku 1945 po aktuálny rok, kde boli zdôraznené najdôležitejšie premeny v práci – mechanizácia a s tým spojené uľahčenie ľudskej práce a nechýbali údaje o spolupráci s krajinami RVHP. Tretiu časť tvorili alegorické vozy ukazujúce splnenie úloh aktuálneho, XIV. zjazdu strany a ďalší rozvoj poľnohospodárstva. Poslednou časťou sprievodu bola ukážka veľkej techniky a mechanizácie budúcnosti. Na samom závere sprievodu išiel voz majetku Stálej poľnohospodárskej výstavy v Nitre s pozvánkou na poľnohospodársku výstavu Agrokomplex 74.¹⁸⁰

O rok neskôr, v roku 1975, nastala dôležitá organizačná zmena, keď organizátori presunuli hlavnú tribúnu z hlavnej križovatky pri Obchodnom dome Prior (dnes OD Prior na Štefánikovej triede) na sídlisko Chrenová (dnes hlavná križovatka pred obchodným domom Centro Nitra). Voľné priestranstvo pred výstavným areálom poskytovalo pohodlné zázemie pre masové zhromaždenia, zatiaľ čo rovné strechy okolitých vysokých bytových domov slúžili ako vhodné stanovištia na monitorovanie týchto zhromaždení Štátnou bezpečnosťou.

¹⁷⁷ Dožinky už v príprave. In *NH*, 1972, roč. 13, č. 29, s. 3.

¹⁷⁸ Blížia sa celoslovenské dožinky. In *NH*, 1974, roč. 15, č. 26, s. 1.; Medzi takéto výročia patrili: Oslavy SNP, oslobodenia ČSSR, výročie socialistického poľnohospodárstva – zákon o JRD z roku 1949. Pozn. autora.

¹⁷⁹ Než sa otvoria brány AX. In *NH*, 1974, roč. 15, č. 35, s. 6.

¹⁸⁰ NAČR f. Předsednictvo ÚV KSČ 1971-1976, sv. 127 ar. j. 127, Vyslání delegací ÚV KSČ, vlády ČSSR a Národní fronty na národní dožinky v Nitre a Praze s. 14 – 15.

Organizátori zmenili aj stanovené miesto rozchodu účastníkov sprievodu tak, aby najväčšia časť strategicky smerovala k bránam výstavného areálu.¹⁸¹ Týmto krokmi sa snažili sústrediť čo najväčší počet návštevníkov do blízkosti vchodu na výstavisko Agrokomplex, s cieľom zabezpečenia väčšej účasti na výstave. Okrem trhového mestečka, ktoré postavili v okolí Nitrianskeho hradu, bolo všetko sústredené na nové nitrianske sídlisko – Chrenová.¹⁸²

Tohtoročné poradie sprievodu reflektovalo históriu oslobodzovania Československa v roku 1945: na čele sprievodu išiel tank, ktorý bol prerobený na poľnohospodársky stroj,¹⁸³ zdôrazňujúci mierovú myšlienku – od meča k pluhu.¹⁸⁴

V politickom prejave Gustáva Husáka boli reflektované aj aktuálne udalosti vo svete ako Záverečný akt Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe. Prezident republiky zároveň poukázal na to, že hoci sa západné krajiny na tejto konferencii zúčastnili, usilovali sa akt sabotovať a svoje tvrdenia hneď podložil myšlienkou: „čo si myslieť o takých činoch, ako keď do južných Čiech cez Rakúsko zo Západného Nemecka priletí vrtuľník pilotovaný veľmi nezodpovedným človekom, ktorý svoje skúsenosti získal v špinavej vietnamskej vojne, ktorý preletom cez dve hranice porušil medzinárodné právo a platné predpisy, aby unášal ľudí z nášho územia.“¹⁸⁵

Výraznou, i keď negatívnou zmenou, si prešli dožinkové slávnosti v roku 1980. Z dôvodu prebiehajúcej ropnej krízy v rokoch 1979 – 1980 čelila aj československá ekonomika hospodárskym problémom a nutné úsporné opatrenia neobišli ani organizáciu masových slávností, ktorým boli zredukované pridelené financie. Z toho dôvodu boli zrušené celoštátne dožinky, pričom v rámci programu výstav Agrokomplex v rokoch 1980 – 1983 organizátori usporadúvali oslavy Medzinárodného družstevného dňa, ktoré sa v politickom kontexte zhodovali s náplňou dožinkových osláv, avšak neniesli ich názov.¹⁸⁶

Po trojročnej odmlke boli v roku 1983 zorganizované dožinky v priestoroch nitrianskeho výstaviska, avšak už iba so štatútom okresných slávností a v dĺžke konania iba jedného dňa.¹⁸⁷ V tomto formáte pretrvali dožinkové slávnosti až do pádu komunistického režimu v Československu. Manifestácií sa už nezúčastňovali najvyšší politici z rád ÚV KSČ a ÚV KSS, ale prítomní boli politickí a stranícki predstavitelia Západoslovenského kraja a Nitrianskeho okresu spolu s námestníkom ministra poľnohospodárstva.¹⁸⁸ Tí po manifestácii a politických prejavoch obdržali dožinkové vence a odovzdali rezortné a okresné vyznamenania poľnohospodárskym podnikom a jednotlivcom. Po politickej časti nasledovali už tradičné kultúrne a športové podujatia, avšak už iba v priestoroch výstaviska Agrokomplex.¹⁸⁹

¹⁸¹ Dožinky 75 na novom mieste. In *NH*, 1975, roč. 16, č. 28, s. 3.

¹⁸² Spýtali sme sa. In *NH*, 1975, roč. 16, č. 34, s. 1.

¹⁸³ *NH*, 1975, roč. 16, č. 35, s. 1.

¹⁸⁴ Spýtali sme sa. In *NH*, 1975, roč. 16, č. 34, s. 1.

¹⁸⁵ NAČR f. Ústredný výbor 1945 – 1989, Praha – Kancelár generálneho (prvého) tajomníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, zemědělství, k. 897 (č. 6835) Vystúpenia generálneho tajomníka ÚV KSČ a prezidenta ČSSR Dr. Gustáva Husáka počas jeho prvej oficiálnej návštevy SSR vo funkcii prezidenta ČSSR v dňoch 29. a 30. augusta 1975, s. 18.

¹⁸⁶ NAČR f. Komise ÚV KSČ pro zemědělství 1971 – 1989, sv. 23, ar. j. 117, Návrh koncepcie rezortnej výstavníckej činnosti v rokoch 1981 – 1990, s. 23.

¹⁸⁷ Okresné dožinky. In *NH*, 1983, roč. 24, č. 33, s. 1.

¹⁸⁸ Pozvánka na dožinky. In *NH*, 1989, roč. 30, č. 33, s. 1.

¹⁸⁹ Oslavy bohatej úrody. In *NH*, 1983, roč. 24, č. 34, s. 1.

Ako však uvádza autor publikácie o nitrianskej mestskej časti Chrenová: „Na konci osemdesiatych rokov už bol priebeh tejto akcie taký absurdný, že v samotnom dave sa už skoro nikto, okrem tých na tribúne, ani len netváril, že prejavy počúva, alebo ho to nejakým spôsobom zaujíma.“¹⁹⁰

Po Nežnej revolúcii boli nitrianske dožinky vnímané ako politická oslava bývalého komunistického režimu, a tak po roku 1989 postupne zanikli. Táto tradícia bola následne obnovená v Nitre až v roku 2019 a pretrváva do súčasnosti, keď je podujatie každoročne organizované Mestom Nitra a Nitrianskym samosprávnym krajom.¹⁹¹

Záver

História dožinkových slávností na území Slovenska je svedectvom vývoja kultúrnych a spoločenských tradícií, ktoré sa prispôbovali meniacim sa politickým a hospodárskym podmienkam. Tieto slávnosti, pôvodne spojené s oslavou poľnohospodárskeho úsilia a úspešnej žatvy, boli postupne transformované na politický nástroj slúžiaci na zlegitimizovanie moci a šírenie ideologických hodnôt jednotlivých režimov. Napriec históriou sa postupne zmenila funkcia dožiniek z magickej na ďakovnú a neskôr na oslavnú. Najzreteľnejšie zmeny do priebehu osláv prinieslo 20. storočie a zmeny režimov, pričom tento vývoj bol na území dnešného Slovenska obzvlášť výrazný v období druhej svetovej vojny a po februárových udalostiach v roku 1948, keď sa dožinkové slávnosti stali neoddeliteľnou súčasťou socialistickej propagandy.

Je potrebné zdôrazniť, že okrem historického a ideologického vývoja dožinkových osláv bol dôraz kladený aj na etnografický aspekt, prostredníctvom ktorého bolo možné preskúmať symboliku, zvyky a sociálne interakcie spojené s týmito slávnosťami. Tento prístup tak vyzdvihol skutočnosť, že išlo o živú kultúrnu tradíciu, ktorá sa v rôznych obdobiach musela prispôbovať nielen miestnym zvyklostiam a hodnotám, ale aj politickým myšlienkam. Prostredníctvom analýzy jednotlivých prvkov slávností, ako napríklad sprievod, odevy či symboly v podobe dožinkového venca, bolo možné získať poznatky o tom, ako a prečo sa tieto slávnosti stali prvkom kolektívnej identity a kultúrnej pamäti jednotlivých regiónov, zameraných na poľnohospodárstvo.

V rámci tejto štúdie bola zameraná pozornosť na analýzu dožinkových slávností na území Slovenska, pričom osobitná pozornosť bola venovaná mestu Nitra, kde sa dožinkové oslavy stali nielen miestnym, ale neskôr aj celoštátnym fenoménom. Dožinky v Nitre mali historický a symbolický význam. Priaznivé prírodné podmienky a úrodné pôdy v danom regióne vytvárali ideálne podmienky pre poľnohospodársku činnosť, pričom túto tematiku reflektovali ľudia aj v kultúrnej oblasti vo forme tradícií, zvykov a folklóru Nitrianskeho okresu, v ktorom dominovala väzba na poľnohospodárske obyčaje súvisiace so žatevnými a dožinkovými piesňami.

Na príklade dožinkových slávností usporiadaných v Nitre v priebehu 20. storočia bolo možné identifikovať ich premeny. Kým v období Československej republiky (1918 – 1939) slávnosti síce mali korene v tradičných poľnohospodárskych oslavách, už boli pod vplyvom politických a národných hnutí, ktoré sa pokúšali

¹⁹⁰ TOČKA – TOČKA, *Chrenová*, s. 448.

¹⁹¹ [On-line] Dostupné na internete: <<https://nitra.sk/nitra-sa-vracia-k-oslavam-staromest-skyh-hodov/>> [18. 10. 2024]

spojiť poľnohospodárstvo s národným obrozením a ideológia agrárnej strany začala ovplyvňovať podobu týchto osláv. Bolo to viditeľné aj v znení prejavov prítomných politických predstaviteľov.

Zmeny nastali aj počas existencie Slovenskej republiky (1939 – 1945). V tomto období už dožinky nezostali iba oslavou poľnohospodárskeho úsilia, ale stali sa aj manifestáciou moci a ideologickej vyhranenosti. Pozorovateľnou zmenou v samotnom obsahu osláv sa stalo povinné zaradenie bohoslužieb na začiatok osláv, ktoré reflektovali katolícky charakter HSLŠ.

Najvýraznejšie zmeny v slávení dožínok nastali po februárových udalostiach roku 1948, uchopením moci Komunistickou stranou. Slávnosť sa menila na komplexný, štátom kontrolovaný rituál so zámerom zlegitimizovania komunistického režimu, jeho programu a socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby. Dožinkám počas socializmu tak boli priradované nové významy kolektívneho hospodárstva. Na slávnostiach nesmeli chýbať významné politické osobnosti, ktorým roľníci odovzdávali dožinkové vence a v sprievodoch, v ktorých bola prísne stanovená hierarchia, mali byť popularizované dosiahnuté výsledky kolektívov a jednotlivcov, daného päťročného plánu, výsledky žatvy a ostatných odvetví poľnohospodárskej výroby. Poľnohospodárskej politike bol venovaný priestor v prejavoch komunistických hodnostárov, pričom ústredným cieľom osláv malo byť posilnenie postavenia komunistického režimu v očiach verejnosti, zvyšovanie príťažlivosti agrozoznamu a tým aj lákanie nových potenciálnych zamestnancov.

Na príklade mesta Nitry boli ilustrované aj organizačné zmeny dožinkových osláv po roku 1948, až po ich zásadnú premenu v roku 1966, keď rozhodnutím štátnych orgánov boli preklasifikované na celoštátny charakter. Z dôvodu tejto zmeny bol rozšírený ich rozsah, čo bolo badateľné na masovej návštevnosti dosahujúcej magickú hranicu 100 000 návštevníkov, ale i v dlhých alegorických sprievodoch, ktoré sa presúvali Nitrou. Oslavy sa tak zapísali do povedomia ľudí svojou pompéznosťou a bohatým programom. Práve sprievodné programy ľudia obľubovali a radi ich navštevovali, nakoľko im to ponúkalo možnosti zábavy a spoločenského vyžitia ako formy úniku od socialistickej každodennosti. Masová návštevnosť na dožinkových slávnostiach bola štátostranou vnímaná ako potvrdenie „úspechu“ socialistickeho režimu, no často bola aj výsledkom politických tlakov a povinnej účasti pre poľnohospodárske podniky, čím sa vytrácala spontánnosť a autenticnosť týchto osláv.

Postupný úpadok dožinkových slávností je možné identifikovať od roku 1980, keď z dôvodu ropnej krízy bolo obmedzené financovanie týchto slávností a tak aj v meste pod Zoborom už nemali celoštátny charakter, ale iba regionálny. Po udalostiach nežnej revolúcie boli dožinky vnímané ako politická oslava bývalého komunistického režimu a tak ich v priebehu 90. rokov 20. storočia organizátori prestali pripravovať. Od roku 2019 bola tradícia dožinkových osláv v Nitre obnovená a pretrváva dodnes.

Tento vývoj dožinkových slávností je zaujímavým príkladom toho, ako sa kultúrne tradície môžu transformovať v závislosti od politických a ideologických zmien. Z pôvodného agrárneho rituálu, ktorý mal slúžiť na posilnenie lokálnej identity a oslavu poľnohospodárskeho úsilia, sa dožinkové slávnosti stali nástrojom politickej manipulácie a ideologického vyjadrenia moci. Analýzou týchto slávností, ich vývoja a spoločenského vplyvu, môžeme lepšie pochopiť, ako totalitné režimy využívali kultúrne a spoločenské udalosti na formovanie verej-

ného diskurzu a zlegitimizovanie svojej moci. Skúmanie dožinkových slávností ako dôležitého kultúrneho a politického fenoménu poskytuje pohľad na dynamiku medzi kultúrnymi tradíciami a politickými systémami, ktoré ich formovali.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Pramene

Národní archiv České republiky, fond Jednotný svaz českých zemědělců.
 Národní archiv České republiky, fond Ministerstvo Zemědělství: kabinet a sekretariat ministrů 1945 – 1960.
 Národní archiv České republiky, fond Ústřední výbor 1945 – 1989, Praha – Kancelář generálního (prvního) tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka.
 Národní archiv České republiky, fond Komise ÚV KSČ pro zemědělství 1971 – 1989.
 Národní archiv České republiky, fond Předsednictvo ÚV KSČ 1971 – 1976.

Dobová tlač

Bratislavský denník: neodvislý list Československý, 1920.
Demokratický týždenník, 1947.
Gardista, 1939 – 1941, 1943.
Hlas nitrianskeho kraja, 1949, 1955 – 1959.
Hlas nitrianskeho okresu, 1960, 1962 – 1969.
Národná obroda, 1947.
Nitriansky hlas, 1970 – 1978, 1983, 1989.
Podtatranský kraj : týždenník slovenského roľníckeho ľudu pre Spiš, Liptov, Gemer a Oravu, 1935.
Pravda, 1948.
Slovák, 1933 1935, 1939 – 1941, 1944.
Slovenský denník, 1927, 1937.

Zoznam bibliografických odkazov

BÁRTA, Vladimír. *Nitra ako si ňu pamätáme 1*. Slovenská Lupča : AB ARTpress, 2016.
 BÁRTA, Vladimír. *Nitra: Pamätihodnosti mesta*. Slovenská Lupča : AB ARTpress, 2019.
 BEŇUŠKOVÁ, Zuzana et al. *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. Bratislava : VEDA, 1998.
 BOBÁK, Ján. *Maďarská otázka v Česko-Slovensku (1944-1948)*, Bratislava : Matica Slovenská, 1996.
 BOSÁK, Martin – BOSÁK, Rudolf. *Zvyky a tradície na Slovensku*. Prešov : Spoločnosť Michala Bosáka, 2006.

- BOTÍK, Ján – SLAVKOVSKÝ, Peter. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska – 1*. Bratislava : VEDA, 1995.
- BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha : Prostor, 2019.
- ČERVINKA, František. *Česká kultura a okupace*. Praha : Sumbalon, 2018.
- Bez autora. *Agrokomplex '71. Spravodaj riaditeľstva výstavy*. Bratislava : [s. n.], 1971.
- DEÁK, Ladislav. *Viedenská arbitráž: (2. november 1938) – Mníchov pre Slovensko*. Bratislava : Korene, 1993.
- DEMEL, Zdeněk. Neděle a totalita. Jak bylo v totalitním Československu omezováno svěcení neděle. In FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří (eds.). *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 97 – 119.
- DEMETZ, Peter. *Praha ohrožená 1939 – 1945. Politika, kultura, vzpomínky*. Praha : Mladá Fronta, 2010.
- DWELLERS, Urban. *Město a jeho folklór. Lidé města. Sv. VIII*. Praha : Institut základů vzdelenosti UK, 1996.
- FOJTÍK, Juraj et al. *Nitra*. Bratislava : Obzor, 1978.
- FROLEC, Václav (ed.). *Město: prostor – lidé – slavnosti*. Uherské Hradiště : Slovacké muzeum, 1990.
- GREČKOVÁ, Kristína. *Štátne sviatky a oslavy v Slovenskom štáte 1939-1945* (diplomová práca). Brno : Masarykova Univerzita, 2014.
- HÁJKOVÁ, Dagmar – HORÁK, Pavel – KESSLER, Vojtěch – MICHELA, Miroslav (eds.). *Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. Praha : Academia, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2018.
- HANULA, Matej. *Za rolníka, pôdu a republiku*. Bratislava : Prodama, 2011.
- HASAROVÁ, Zuzana. *Význam 1. mája a Mesiaca Československo-sovietskeho priateľstva v Československu 50. rokov 20. storočia na stránkach denníka Rudé právo* (Diplomová práca). Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013.
- HOLEC, Roman. *Trianon – triumf a katastrofa*. Bratislava : Marenčin PT, 2022.
- HANULA, Matej. Sedliacka jazda na Slovensku: zelené vojsko agrárnej strany, alebo jej prestížny klub?. In *Forum Historiae*, 2010, roč. 4, č. 1. s. 57 – 67 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/hanula.pdf>> [12. 9. 2024]
- HASAROVÁ, Zuzana. Indoktrinácia pofebruárovej spoločnosti: kult osobnosti ako nástroj sovietskej československého občana. In *Kultúrne dejiny*, 2020, roč. 11, Supplementum, s. 329 – 354.
- HASAROVÁ, Zuzana. Nový Sviatok v Kalendári Komunistického Režimu: k Formovaniu Osláv Československo-Sovietskeho Vzťahu Na Konci 40. Rokov 20. Storočia. In *Studia Historica Nitriensia*, 2016, roč. 20, č. 1. s. 135 – 160. <https://doi.org/10.17846/SHN.2016.20.1.135-160>.
- HETÉNYI, Martin. Súdny proces so starostom Nitry Františkom Mojtom v roku 1946 v materiáloch národného súdu. In *Studia Historica Nitriensia*, 2021, roč. 25, č. 1, s. 191 – 214 [on-line]. Dostupné na internete: <<http://www.shnnitra.ff.ukf.sk/wp-content/uploads/Hetenyi.pdf>> <https://doi.org/10.17846/SHN.2021.25.1.191-214>
- HLAVOVÁ, Viera. Rok 1948 – rok zlomu v agrárnej politike štátu. In PEŠEK, Jan et al. *Kapitolami najnovších slovenských dejín: K 70. narodeninám Michala Barnovského*. Bratislava : Prodama, 2006, s. 131 – 144.
- HOLEC, Roman – LUKÁČOVÁ, Alexandra. *Európsky rod v slovenskom svete : rod Friensenhof a Oldenburg : 1789 – 1945*. Bratislava : Slovart, 2023.

- HORVÁTHOVÁ, Emília. *Rok vo zvykoch nášho ľudu*. Bratislava : Tatran, 1986.
- HRONSKÝ, Marián. *Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920*. Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998.
- HRONSKÝ, Marián. *Trianon: vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918 – 1920)*. Bratislava : VEDA, 2011.
- HOLEC, Roman. Festivity ako forma sebaaprezentácie agrárnych politických elít v strednej a juhovýchodnej Európe v prvej polovici 20. storočia – paralely a rozdiely. In KUŠNIRÁKOVÁ (ed.) et al. *Vyjdeme v noci vo faklovom sprievode a rozsvietime svet“ Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 186 – 207.
- HYKSA, Ivan. *Menová reforma v roku 1953 v Československu: porovnanie oficiálnej propagandy v dobovej tlači s realitou* (Diplomová práca). Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2005.
- JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Sprievod ako etnologický problém. In Ludmila Tarcalová (ed.). *Slávnostní průvody*, Uherské Hradiště : Slováké muzeum, 1994, s. 17 – 20 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www2.tf.jcu.cz/~klapetek/slavnostni-pruvody.pdf>> [25. 6. 2024]
- JANČÁŘ, Josef et al. *Vlastivěda Moravská. Země a lid: Lidová kultura na Moravě*. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000.
- KAMENEC, Ivan. *Slovenský štát v obrazoch (1939–1945)*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2008.
- KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec : Nakladatelství Pavel Mervart, 2014.
- KNAPÍK, Jiří – FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. Svazek I., II*. Praha : Academia, 2011.
- KOCIAN, Jiří et al. *Slovníková příručka k Československým dějinám 1948 – 1989*. Praha : Academia, 2006.
- KOPÁL, Ján. *Nitra, naša Nitra*. Nitra : Nitrianske tlačiarne, 1998.
- JÍŘIKOVSKÁ, Vanda. Lidé v průvodu – průvod jako jedna z identifikačních situací. In *Slavnostní průvody*. Uherské Hradiště : Slováké muzeum, 1994, s. 51 – 55 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www2.tf.jcu.cz/~klapetek/slavnostni-pruvody.pdf>> [22. 6. 2024]
- KABRHELOVÁ, Marie. Rok 1975 – Mezinárodní rok ženy – součást světového revolučního procesu. In *Sociologický časopis*, 1976, roč. 12, č. 1, s. 1 – 4.
- KOSTKOVÁ, Štěpánka. *Tradiční dožínky na Závřší a jejich obraz v lidové písni* (Bakalárska práca). Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2019.
- KRČMÁR, Alojz. *Nitra na starých pohľadniciach (2. vydanie)*. Bratislava : vydavateľstvo Dajama, 2014.
- KRUPA, Ondrej. *Kalendárne obyčaje I. Jeseň, predvianočné obdobie*. Bratislava : Slovenský výskumný ústav, 1996.
- KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid et al. „*Vyjdeme v noci vo faklovom sprievode a rozsvietime svet“ Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha : Petrklíč, 2008.
- LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny IV. (1918–1938)*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2010.
- MACURA, Vladimír. *Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty 1948–1989*. Praha : Academia, 1992.

- MAJLING, Vojtech. *U nás taká obyčaj*. Brno : Computer press, 2008.
- MATULA, Zdenko. *Etnografický atlas Slovenska*. Bratislava : VEDA, 1990.
- MICHELA, Miroslav – VÖRÖS, László. *Rozpad Uhorska a trianonská mierová zmluva*. Bratislava : Prodama, 2013.
- MITÁČ, Ján. *Juh Slovenska po Viedenskej arbitráži 1938–1945*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2011.
- NÁDASKÁ, Katarína. *Slovenský rok v ľudových zvykoch, obradoch a sviatkoch*. Bratislava : Fortuna libri, 2012.
- MIHÁLIKOVÁ, Silvia: Sviatky na Slovensku ako súčasť politických rituálov. In *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 2, s. 339 – 354.
- MICHELA, Miroslav. Kult osobnosti a legitimizačné stratégie politikov v kontexte osláv SNP v rokoch 1945 – 1954. In *Kultúrne dejiny*, 2020, roč. 11, Supplementum, s. 307 – 328.
- PALÁRIK, Ján. *Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch*. Bratislava : Axel Springer Slovakia a. s.; Liber Novus (Serbia), 2015.
- PEKÁR, Martin – FOGELOVÁ, Patrícia. *Disciplinované mesto: Zásahy politiky do verejného priestoru na Slovensku 1938 – 1945*. Košice : ŠafárikPress, 2021.
- PIŠTEJOVÁ, Lucia. Podpis a ratifikácia trianonskej mierovej zmluvy. In *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2023, roč. 11, č. 2, s. 38 – 49. <https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-04>
- POPELKOVÁ, Katarína et al. *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?*. Bratislava : Ústav etnológie SAV, 2014.
- POPELKOVÁ, Katarína. Načo sú mestám sviatky? Vynájdená tradícia z roku 1934 a jej životnosť v 21. storočí. In SOUKUPOVÁ, Blanka – GODULA-WECLAWOWICZ, Róza – KARPINSKÁ, Grazyna Ewa (eds.). *Národy – Města – Lidé – Slavnosti*. Praha : Univerzita Karlova, 2018.
- ROUBAL, Petr. *Československé spartakiády*. Praha : Academia, 2016.
- RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu 1945 – 1989*. Praha : Vyšehrad, 2022.
- SCHVARC, Michal – ČAPLOVIČ, Dušan (eds.). *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európske súvislosti: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 10. novembra 2008*. Bratislava : Úrad vlády Slovenskej republiky, 2008.
- SIVÁK, Florián et al. *Slovenské a české dejiny štátu a práva v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1999.
- SOBOTKOVÁ, Jitka. *Komunistické slavnosti v Československu v letech 1948 – 1989* (Dizertačná práca). Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2011.
- SOUKUPOVÁ, Blanka. Národopisné výstavy a slavnosti v období protektorátu Čechy a Morava. In *Národopisný věstník*, 2021, roč. 80, č. 1, s. 36 – 53.
- SUCHÁNEK, Radovan. Vývoj svátkového práva od vzniku ČSR po současnost. In *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 1999, roč. 45, č. 1 – 2, s. 103 – 114. <https://doi.org/10.14712/23366478.2025.283>
- ŠMÍDOVÁ, Zuzana. Spotřeba alkoholických a nealkoholických nápojů v Československu na stránkách časopisu výživa lidu a průmysl potravin v 50. letech 20. století. In *Studia Historica Nitriensia*, 2023, roč. 27, č. 1, s. 152 – 167. <https://doi.org/10.17846/SHN.2023.27.1.152-167>
- ŠUTAJ, Štefan. *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava : Kaligram, 2012.
- ŠUTAJ, Štefan. *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*. Bratislava : VEDA, 1993.

- TARCALOVÁ, Ludmila (ed.). *Slavnostní průvody*. Uherské Hradiště : Slovákcké muzeum, 1994.
- TOČKA, Gabriel – TOČKA, Imrich. *Tormoš / Chrenová v zrkadle času*. Nitra : Vydavateľstvo Imrich Točka, 2015.
- VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha : Vyšehrad, 2015.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. Praha : Albatros, 2004.
- ZÍBRT, Čenek. *Obžínky*. Praha : Nakladatelství F. Šimáčka, 1910.
- ZAVACKÁ, Marína. K problematike výskumu totalitnej komunistickej propagandy: vybrané pojmy, mechanizmy, obsahy. In *Historický časopis*, 2002, roč. 53, č. 3, s. 446 – 447.
- ZAVACKÁ, Marína. Prvé máje v režimovej tlači 1939-1944. In Xénia Šuchová (ed.). *Ludáci a komunisti: súperí? spojenci? protivníci?*. Prešov : Universum, 2006, s. 130 – 136.

Internetové zdroje

- Heslo: „Dožinky“: [on-line] Dostupné na internete <<https://www.ludovakultura.sk/položka-encyklopedie/dozinky/>> [18. 6. 2024].
- Dožinky v Dolní Němčí. [on-line] Dostupné na internete: <<https://www.dolni-nemci.cz/dozinky/>> [11. 11. 2024].
- Encyklopédia Beliana, heslo: „Jednotný zväz slovenských roľníkov“ [on-line] Dostupné na internete <<https://beliana.sav.sk/heslo/jednotny-zvaz-slovenskych-rolnikov>>. [16. 9. 2024].
- Nitra sa vracia k oslavám staromestských hodov. [on-line] Dostupné na internete: <<https://nitra.sk/nitra-sa-vracia-k-oslavam-staromestskych-hodov/>> [18. 10. 2024]
- Heslo: „menová reforma v Československu 1953“ [on-line] Dostupné na internete: <https://www.upn.gov.sk/data/files/upn_letak_menova_reforma_SK_verzia.pdf> [24.10.2024]
- Dožinky v Nitre 1972. [on-line] Dostupné na internete <https://www.youtube.com/watch?v=t7U_x8cdWuU> [26. 9. 2024].
- Dožinky v Nitre 1973. [on-line] Dostupné na internete <https://www.youtube.com/watch?v=RnKv4uy_4g> [26. 9. 2024].
- Dožinky v Nitre 1974. [on-line] Dostupné na internete <<https://www.youtube.com/watch?v=bgji1XY0PBs>> [26. 9. 2024].

SUMMARY

From Tradition to Ideology: The Historical Evolution of Harvest Festivals in Slovakia with focus on the city of Nitra

Festivities have been an integral part of social life, providing a space for the expression of collective values, the consolidation of identity and the celebration of

significant events. This paper focuses on harvest festivals, which played a key role in agrarian societies as a celebration of the end of the harvest. They were not only a celebration of agricultural labour, but also reflected religious beliefs and socio-economic structures. Their regular repetition created a sense of continuity and connection with ancestors, while these traditions were adapted to the ideological and political demands of the time. This paper analyses the development and ideological adaptation of the Harvest festivities in Slovakia, with a particular focus on the city of Nitra.

Historical sources indicate that the original meaning of harvest festivals was closely linked to gratitude for the harvest, which was manifested in rich symbolism and rituals. Harvest wreaths, processions and feasts emphasised not only gratitude to the forces of nature but also the strengthening of social cohesion. In pre-industrial agrarian societies, harvest festivals were a key moment when the spiritual and economic aspects of everyday life were brought together.

However, with the rise of modern political regimes, these festivities have been reinterpreted and ideologically adapted. Already during the period of the Czechoslovak Republic (1918 – 1939), harvest festivals became a platform for emphasising national unity. During the Slovak Republic (1939 – 1945), they were used to reinforce state nationalism and Catholic traditions, with a clear politicisation of their content.

Following the Communist Party's ascension to power in February 1948, the harvest celebrations were turned into a propaganda event. The harvest festival was reinterpreted by the Communist regime to represent the principles of socialist agriculture and collectivization. These festivals became a symbol of the achievements of the new regime, with an emphasis on collective labour and socialist solidarity. The organization of the celebrations was strictly regulated, featuring hierarchically arranged allegorical parades, political speeches, and the participation of prominent political figures who symbolically accepted harvest wreaths from farmers.

The harvest celebrations in Nitra were made a national event in 1966. The enormous attendance, which reached up to 100,000 visitors, is proof that this change greatly expanded their scope and influence. Allegorical parades and a comprehensive program provided a chance for people to have fun and temporarily break away from the monotony of socialist daily life. However, the organisation of the harvest festival underwent significant changes with strict governmental regulations, shifting from a spontaneous celebration to a centralised and ideologically controlled event.

An analysis of contemporary press and archival materials shows, that the celebrations were strictly regulated, containing speeches supporting the policies of the ruling party. The allegorical parades, cultural programme and high attendance were intended to demonstrate support for the regime and its achievements. Harvest festivals started to gradually wane in the 1980s as a result of funding cuts and the oil crisis, which limited their reach. Nitra's agricultural festivals became regional gatherings after losing their national standing.

The study uses an interdisciplinary approach that includes historical, ethnographic and cultural analyses. Working with contemporary sources, such as regional and national press, archival materials and documents from the collection of the United Union of Czech farmers, allowed for a detailed analysis of the

changes in the course of the harvest festivities. The comparative method provided a comprehensive view of their development in different periods of the 20th century.

The analysis of the harvest festivities in Slovakia reveals how traditional cultural events were adapted to political demands and ideological strategies. Originally a celebration of harvest and community spirit, harvest festivals became a tool for legitimising power and propaganda in the hands of totalitarian regimes. Although their symbolic meaning has been largely transformed, the festivities still reflect the economic, social and political transformations of society.

The example of Nitra shows how harvest festivals have become a model example of how political regimes have manipulated traditions to achieve their own visions. This research provides a deeper insight into the transformations of cultural traditions and social structures, highlighting the importance of an interdisciplinary approach in the study of historical phenomenon. Therefore, studying harvest festivals helps us better comprehend history as well as the ways in which political regimes shaped daily life and social customs.

Mgr. Marián Maršálek, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta; Katedra histórie
SK-949 01 Nitra; Hodžova 1
e-mail: <marian.marsalek@ukf.sk>
ORCID: 0000-0001-9949-1003